

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha 2011

Eliška Chottová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Život první křesťanské církve na pozadí

Pavlových cest po Evropě

Life of the early Christian church with regard

to Paul's missionary journeys in Europe

Vedoucí práce:

ThDr. Petr Melmuk, Th.D

Autor:

Eliška Chottová

Praha 2011

Anotace:

Bakalářská práce „Život první křesťanské církve na pozadí Pavlových cest po Evropě“ má za cíl ve velmi zjednodušené formě nastítnit vznik a život křesťanských obcí na evropské půdě, které vznikly díky misii apoštola Pavla, s důrazem na obce ve Filipech, Tesalonice a Korintu. Domnívám se, že nelze opomenout ani historicko-politické pozadí Římské říše, na kterém tyto obce vznikaly. V samotném začátku práce se zmíním o osobě apoštola Pavla a v jedné z kapitol pojednám i o postavě Ježíše z Nazaretu, konkrétně o posledních dnech jeho života.

Tato práce vychází především z informací, které jsem čerpala z publikací uvedených v použité literatuře s tím, že hlavním zdrojem pro mou práci byla kniha Apoštol Pavel, jejímž autorem je Günther Bornkamm.

Annotation:

The Bachelor's thesis „Life of the early Christian church with regard to Paul's missionary journeys in Europe” aims at a very simplified form to outline the formation and life of the Christian communities on European land, which originated with the apostle Paul's mission, with an emphasis on community in Philippi, Thessalonica and Corinth. I think that it is necessary to describe the historical and political background of the Roman Empire, on which the village originated. In the very of beginning of the work I mention the person of the apostle Paul and the character of Jesus of Nazareth will be also discussed in one of the chapters, specifically about the last days of his life.

This work is mainly based on information I gathered from the publications listed in the bibliography, with the main source for my work was a book the Apostle Paul, whose author is Günther Bornkamm.

Klíčová slova:

Apoštol Pavel, Ježíš z Nazaretu, evangelium, křesťanství, církev, Filipy, Tesalonika, Korint.

Keywords:

Apostle Paul, Jesus of Nazareth, gospel, christianity, church, Philippi, Thessalonica, Corinth.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a k jejímu napsání jsem použila pouze uvedené prameny a literaturu.

Současně dávám svolení, aby tato bakalářská práce byla umístěna v Ústřední knihovně Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům.

V Berouně dne 31. března 2011

Eliška Chottová

Poděkování:

Na své cestě životem jsem se potkala s různými lidmi; navštívila jsem mnohá místa. Před několika lety jsem se seznámila s lidmi, kteří se různým způsobem věnují Novému zákonu. Náhoda nebo snad osud? Jisté je, že právě toto setkání mne přivedlo na akademickou půdu Univerzity Karlovy v Praze, konkrétně do poslucháren Husitské teologické fakulty, kde jsem na mnohých přednáškách poznala nejen nové kolegy, ale hlavně báječné přednášející.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především ThDr. Petrovi Melmukovi, Th.D. za jeho srozumitelný a poutavý výklad biblických knih a biblického dobového pozadí, bez čehož by tato práce nemohla nikdy vzniknout.

Obsah

OBSAH	7
ÚVOD	8
1. APOŠTOL PAVEL	9
2. PRVOPOČÁTKY KŘESŤANSTVÍ	12
2.1 Večeře Páně a ukřižování	13
2.2 Vymezení pojmu „církve“ u prvotních křesťanů	15
3. PRVOTNÍ KŘESŤANSKÉ OBCE NA EVROPSKÉ PŮDĚ	16
3.1 Filipy - první křesťanská obec na evropské půdě	19
3.2 Tesalonika	22
3.3 Athény - pouze jako průchozí stanice?	25
3.4 Korint	26
4. SBÍRKA NA PODPORU JERUZALÉMSKÉ CÍRKVE	33
5. ŘÍM	35
6. RANÉ KŘESŤANSTVÍ	38
6.1 Písemné prameny	39
6.2 Křest v prvotní církvi a u apoštola Pavla	41
6.3 Modlitba a bohoslužba	42
6.4 Pronásledování křesťanů	43
6.5 Ichtys - symbol raných křesťanů	45
6.6 Víra, láska, naděje	46
7. STRUČNÁ CHRONOLOGIE PAVLOVA ŽIVOTA A DÍLA (s důrazem na zaměření této práce)	48
ZÁVĚR	50
POUŽITÁ LITERATURA	51
SEZNAM PŘÍLOH	53

Úvod

Proč právě křesťanské obce na pozadí cest apoštola Pavla po Evropě? Nejspíš právě proto, že apoštol Pavel přinesl evangelium do Evropy,¹ i když je fakt, že v Římě křesťanská obec existovala již před příchodem Pavla,² nemáme však zprávy, kdo tuto obec založil.³

Křesťanství má kořeny na území Palestiny. Díky hlasatelům evangelia, mezi které patří i apoštol Pavel, se dostalo i do Evropy.

Vzhledem k tomu, že křesťanství vznikalo na území Římské říše, kde panoval kult římského císaře, tak pro křesťany nebylo vždy jednoduché žít v souladu s okolní společností.

Tato práce má za cíl nastínit vznik a život obcí na evropské půdě, kterým dal základ apoštol Pavel.

V první části se krátce zmíním o životě a díle apoštola Pavla a o osobě Ježíše z Nazaretu, s důrazem na jeho poslední dny strávené v Jeruzalémě.

Ve druhé části této práce pojednám o konkrétních křesťanských obcích, tedy o Filipech a Tesalonice v provincii Makedonie a obci v Korintu v provincii Achaja.⁴ Krátce se zmíním i o Pavlově pobytu v Athénách a jedna z kapitol je věnována i křesťanské obci v Římě, která se stala němým svědkem posledních Pavlových dnů. V poslední kapitole se zmíním například o otázce křtu, pronásledování křesťanů, ale také o křesťanských ctnostech, kterými podle Pavla jsou víra, láska a naděje.

¹ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 70 s. ISBN 80-7017-097-2

² BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 63 s. ISBN 80-7017-097-2

³ Ireneus z Lyonu, významný teolog, nar. mezi roky 140 a 160 po Kr., zemř. kolem roku 202 po Kr., přikl. založení obce v Římě Petrovi, to však není dokázáno.

⁴ Tyto provincie byly součástí říše, které v období vzniku těchto obcí vládl císař Claudius (nar. roku 10 př. Kr., římským císařem byl od roku 41 po Kr. až do své smrti v roce 54 po Kr.)

1. APOŠTOL PAVEL

Pro Pavlův život máme dva prameny: Skutky apoštolů a autobiografické poznámky v jeho listech.⁵ Tyto poznámky jsou nejspolehlivějším svědectvím o apoštolově životě a podle nich je třeba interpretovat údaje Skutků.⁶

Obrázek 1, apoštol Pavel (autor Andrej Rublev, 1410)

http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Rublev_Paul.jpg

Podle Písma svatého, resp. předmluvy k Pavlovým listům, kterou nalezneme v Novém zákoně,⁷ se Pavel, židovským jménem Saul, narodil kolem roku 10 po Kr. v Tarsu v Kilikii,⁸ do přísně židovské rodiny v diaspoře, přičemž on i jeho rodiče byli římskými občany.

⁵ Vzhledem k tomu, že tyto listy byly napsány v padesátých letech prvního století po Kr., jedná se o nejstarší a historicky nejspolehlivější prvokřesťanské památky vůbec.

⁶ Ačkoliv jsem při psaní této práce vycházela mimojiné i z knihy Skutků a z listů apoštola Pavla, je třeba si uvědomit, že kniha Skutků není historiografickým dílem a v určitých „pasážích“ je nutné údaje ze Skutků doložit např. Suetoniem, apod.

⁷ Při psaní této práce jsem použila – Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih), podle ekumenického vydání z roku 1985. Praha, Česká biblická společnost, 1991. ISBN 80-7113-009-5

⁸ Město Tarsus bylo hlavním městem kraje a římské provincie Kilikie. Leželo nedaleko Středoziemního moře na úpatí pohoří Tauru. Dnes bezvýznamné místo bylo tehdy pro svou dopravní a obchodní polohu kvetoucím helénistickým městem. Bylo známo také jako středisko řecké vzdělanosti.

První Pavlovo vzdělání bylo asi řecké. Židovské vzdělání získal zřejmě v Jeruzalémě, kde byl žákem Gamalielovým.⁹

Co se týče chronologie Pavlova života, tak jediné spolehlivé datum nám poskytuje nápis v řeckých Delfách, který byl nalezen počátkem 20. století po Kr. Podle tohoto nápisu byl prokonzulem římské provincie Achaja,¹⁰ tj. senátem jmenovaným správcem provincie, Gallio, který svůj úřad vykonával v letech 51-52 po Kr.¹¹

V listu Filipským 3,5 se píše, že Pavel patřil k farizeům¹² a jako takový byl odpůrcem Ježíšových příznivců, proto je pronásledoval, a to až do jeho obrácení, ke kterému došlo po setkání se vzkříšeným Ježíšem na cestě do Damašku v provincii Sýrie, kam se vydal, aby pronásledoval zdejší křesťany. Po obrácení se z nepřítele křesťanů stal služebníkem Kristovým.¹³

Po „Damašku“ se z Pavla stal obránce křesťanů a na mnohých cestách začal horlivě šířit evangelium. Procestoval celou východní polovinu Římské říše a založil životaschopné sbory v Malé Asii, Makedonii a Řecku. Do svých plánů zahrnul i západní část Římské říše až po Španělsko.¹⁴

Podle tradice byl vývoj pavlovské misie ustanoven na tzv. apoštolském koncilu, který se konal kolem roku 50 po Kr. v Jeruzalémě.

Poslední cesta ho již jako vězně zavedla do Říma, kde byl v šedesátých letech po Kr. popraven setnutím. Nejstarším dokladem mučednické smrti Pavlovy je 1. Klem 5,1-7.¹⁵

⁹ O Pavlově životě se můžeme dočíst v knize Skutků, např. o jeho vzdělání nalezneme zprávu ve Sk 22, 3.

¹⁰ Hlavním městem provincie Achaja byl Korint a právě zde se Pavel při svých cestách setkal s prokonzulem Gallionem.

¹¹ The Cambridge companion to St. Paul/edited by James D. G. Dunn. Cambridge, Cambridge University Press, 2003. 20 s. ISBN 0 521 78694 0

¹² Farizeové – jeden ze směrů v židovství, snažili se prosazovat Boží vůli do všedního života a uskutečňovat ji. Základem byla psaná a ústní tradice jako zjevení Boží vůle. Věřili ve vzkříšení mrtvých. Plnění požadavků Zákona se jim jevilo jako nejlepší příprava na eschatologickou dobu (eschatologie – konec časů, vzkříšení).

¹³ The Cambridge companion to St. Paul/edited by James D. G. Dunn. Cambridge, Cambridge University Press, 2003. 20 s. ISBN 0 521 78694 0

¹⁴ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 19 s. ISBN 80-7017-097-2

¹⁵ Kromě Skutků a Pavlových listů lze i 1. Klem pokládat za pramen pro Pavlův život, ačkoliv zaznamenává pouze Pavlovu smrt. Jedná se o list, který byl napsán římskou křesťanskou obcí křesťanů v Korintu. Tento list je znám pod názvem 1. list Klementův a autorství je připisováno biskupovi Klementovi, který je znám jako Svätý Klement I., Kliment I. nebo Klement Římský. Klement I. je v křesťanské tradici uváděn jako čtvrtý římský papež, jeho pontifikát se datuje do let 88/92-97/101 po Kr. Někteří znalci církevních dějin jej však považují za přímého nástupce svatého Petra. Rozpor je vysvětlován tak, že pokud byl svätý Petr na cestách, spravovali římskou církev Linus a Anaklét. Po smrti svatého Petra spravoval církev Klement, ale aby nenastal církevní rozkol, ustoupil a římským biskupem se stal až po smrti obou výše jmenovaných papežů.

Pavel patřil mezi charizmatické vůdce, nikdy nebyl Ježíšovým učedníkem, apoštolem pohanů se stal skrze zjevení Ježíše Krista. Často byl odmítán, dokonce i ve sborech, které sám založil. Po pravdě řečeno, za osobními konflikty se skrývala mnohem vážnější otázka, a to na čem se zakládá jeho apoštolská autorita? Pavlova odpověď byla jednoduchá: přece na povolání, kterého se mu dostalo od Pána.

Obrázek 2, socha apoštola Pavla před Bazilikou sv. Pavla za hradbami v Římě, Itálie¹⁶

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/89/Roma_San_Paolo_fuori_le_mura_BW_1.JPG

¹⁶ Podle tradice, bylo Pavlovo tělo přeneseno a pohřbeno v místě, kde se dnes tyčí Bazilika sv. Pavla za hradbami.

2. PRVOPOČÁTKY KŘESŤANSTVÍ

Počátek křesťanství je bezesporu úzce spjat s postavou Ježíše z Nazaretu. Rozepisovat se o životě Ježíše Krista¹⁷ by bylo zbytečné¹⁸ a s touto prací nesouvisí, nicméně uvedme, že podle tradice se Ježíš Kristus narodil v Betlémě (tehdejší Judea, dnes území Palestiny) a vyrůstal v galilejském městě Nazaret.¹⁹ V dospělém věku se nechal pokřtít,²⁰ začal veřejně vystupovat a na sklonku svého života se vydal na cestu do Jeruzaléma (Judea). V Jeruzalémě se svými přáteli oslavil svátek Pesach,²¹ což do historie vešlo jako večeře Páně, Poslední večeře nebo Eucharistie.²² Po večeři byl Ježíš zatčen, souzen a nakonec odsouzen k trestu smrti ukřižováním.

Základ a směřování k budoucí křesťanské komunitě se nachází již v činnosti historického Ježíše, ale pravým a vlastním založením je jeho vzkříšení.²³ Dle evangelií sami učedníci tvrdili, že důvodem a podkladem tohoto nového začátku je setkání se vzkříšeným Pánem a dar Ducha.²⁴ Sám Pavel, původem Žid, se na křesťanskou víru obrátil až po setkání se vzkříšeným Pánem.

Ukřižování tak neznamená konec, ale nový začátek. Ježíš své blízké neopustil, vrátil se mezi ně, byl s nimi na cestách, u společného stolu a oni vyznávali, že ho Bůh vzkřísil, nechal vstát z mrtvých a od této chvíle jeho jméno a jeho Slovo působí bez omezení a on sám je v Duchu svatém navždy přítomen.²⁵

¹⁷ Ježíš Kristus - přívlastek „Kristus“ je řeckého původu (χριστός - christos), což je doslovný překlad hebrejského slova מָשִׁיחַ (mašíach), jež znamená „pomazaný“; a „mesias“ nebo-li „pomazaný“ je Židy očekávaný vykupitel Izraele.

¹⁸ V této práci to považuji za zbytečné především z toho důvodu, že Ježíš Kristus je všeobecně známou postavou.

¹⁹ Nazaret - město, kde bydlela Marie, matka Ježíšova. Název města pochází z hebrejského slova „necer“, což znamená „větev“ nebo „výhonek“. V Ježíšově době byl Nazaret pouhá bezvýznamná vesnička. (viz. TABOR, James D. Ježíšova dynastie. Praha, nakl. Euromedia, 2007. 69 s. ISBN 978-80-242-1740-6)

²⁰ Ježíš z Nazaretu byl pokřtěn Janem Křtitelem v řece Jordán.

²¹ Pesach – známý také jako „Svátek nekvašených chlebů“; je jedním z nejdůležitějších židovských svátků. Je slaven každoročně a připomíná vyjití Židů z egyptského otroctví a tím cestu ke svobodě.

²² Dnes si tuto událost můžeme připomenout na místě zvaném Sijón, které se nachází za hradbami Starého města v Jeruzalémě, poblíž Sijónské brány.

²³ SEGALLA, Giuseppe. Historické panoráma Nového zákona, Svitavy, nakl. Trinitas, 1998. 72 s.

²⁴ SEGALLA, Giuseppe. Historické panoráma Nového zákona, Svitavy, nakl. Trinitas, 1998. 73 s.

²⁵ GILLIÈRON, Bernard. Církev právě zrozená (kapitoly ze života prvních křesťanů). Třebenice, nakl. Mlýn, 1996. 6 s. ISBN 80-901589-6-X

Vzkříšení Ježíše Krista neznamená jeho návrat do „běžného“ pozemského života, ale jeho přijetí do zcela jiného, transcendentního života Božího.²⁶

Sám Pavel kladl důraz na Ježíšovo zmrtvýchvstání, resp. na jeho druhý příchod, tzv. parusii.²⁷ Lze konstatovat, že Pavel křesťanské obce zakládal právě s důrazem na Ježíšovu parusii a křesťané pavlovských obcí tedy měli žít tak, aby byli hodni Ježíšova druhého příchodu.

2.1 Večeře Páně a ukřižování

Podle Nového Zákona se Ježíš rozhodl oslavit svátek Pesach se svými nejbližšími přáteli, učedníky, kterými byli Šimon, zvaný Petr, jeho bratr Ondřej, Jakub Zebedeův a jeho bratr Jan, dále Filip, Bartoloměj, Tomáš, celník Matouš, Jakub Alfeův, Tadeáš, Šimon Kananejský a Jidáš Iškariotský.²⁸

Podle evangelií se po večeři Ježíš i s učedníky odebral na Olivovou horu na místo zvané Getsemane a zde se modlil. A právě zde, v Getsemane, byl Ježíš zatčen.²⁹ Po zatčení byl odveden k veleknězi Kaifášovi, kde bylo rozhodnuto, že Ježíše usmrtí a proto ho vydali Pilátovi Pontskému,³⁰ který byl v letech asi 26-36 po Kr. římským prefektem provincie Judea. Pilát svolal velekněze, členy rady a lid, kteří volali, aby nechal Ježíše ukřižovat; a tak Pilát na „přání“ lidu, členů rady a velekněze vyřkl nad Ježíšem rozsudek, kterým ho odsoudil k smrti ukřižováním. K ukřižování došlo na místě zvaném Golgota.³¹

²⁶ ORTKEMPER, Franz - Josef. Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 7, První list Korint'ánům. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999. 136 s. ISBN 80-7192-385-0

²⁷ Druhý příchod Ježíš Krista na konci věků, tzv. Parusie. Parusii se završí dějiny lidstva i celého vesmíru. Lidi, živé i mrtvé, bude čekat Poslední soud, na němž se rozhodne, zda se budou navěky podílet na Božím království, nebo budou na věky zatraceni.

²⁸ Dvanáct učedníků, tzv. Dvanáctka.

²⁹ Je známo, že Ježíše zradil Jidáš, čímž ho prakticky vydal na smrt.

³⁰ Protože Ježíš pocházel z Galileje, tak jej nechal, dle Lukášova evangelia, Pilát odvézt před galilejského krále Heroda, který se právě nacházel v Jeruzalémě, ale Herodes ho poslal zpět k Pilátovi. V Ježíšově době vládl Herodes Antipas (nar. asi roku 20 př. Kr., zemř. roku 39 po Kr.), syn Heroda Velikého (nar. asi roku 74 př. Kr., zemř. roku 4. př. Kr.), protože vládl v Galileji, došel zřejmě Pilát k názoru, že Ježíš spadá pod Herodovu pravomoc.

³¹ Judea byla římskou provincií; v Římské říši (tedy i v provinciích) bylo ukřižování zcela běžným usmrcovacím prostředkem.

Ukřižování spočívá v zavěšení odsouzenova těla na kříž. Tímto způsobem se popravovali političtí nebo náboženští agitátoři. Odsouzený člověk byl nejdříve zbičován a posléze obvykle vlekl příčný trám svého kříže až na popraviště, kde již byla v zemi uchycena svislá část kříže. Na popravišti byl odsouzený vyslečen ze šatů a byl přivázan k příčnému trámu s roztaženými pažemi, nebo mu byla zápěstí přibita ke dřevu hřebíky. Trám byl potom vyzdvížen a pevně připevněn ke svislé části kříže asi 2,5 až 3,5 metru nad zemí. Nohy pak byly přivázány nebo přibity zvlášť hřebíky. Nad zločincovu hlavu bylo umístěno oznámení se jménem odsouzeného a jeho proviněním. Nad Ježíšovou hlavou byl umístěn nápis *Jesus Nazarenus Rex Iudaeorum*, česky Ježíš Nazaretský, král židovský, zkratka INRI vychází z latinských slov.

Z Písma svatého víme, že po třech dnech byl Ježíšův hrob, který poskytl Josef z Arimatie, nalezen prázdný a později se již zmrtvýchvstalý Ježíš setkal například s Tomášem. O Pavlově setkání s Pánem na cestě do Damašku jsem již psala.

První písemné zmínky o večeři Páně nám zanechal apoštol Pavel ve svém 1. listu Korintským.³² Evangelijní podání této události patří až k pozdní tradici.³³

Obrázek 3, Poslední večeře Páně (autor Simon Ušakov, 1685)

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7d/Simon_ushakov_last_supper_1685.jpg

Není pochyb o tom, že oslava večeře Páně vychází z Ježíšovy poslední večeře. Pavel se snažil prvotní obec upamatovat na tradici, která spočívá v tom, že požehnáním kalicha a pitím vína mají účastníci podíl na Kristově krvi, právě tak jako lámáním a jedením chleba na jeho těle, vydaném za nás na smrt. Předpokládá se přitom, že večeře Páně byla skutečným jídlem, na jehož začátku se lámal chléb a po večeři Páně se podával kalich. Celá večeře pak měla svátostný charakter.³⁴

³² 1 K 11,23-25

³³ Při čtení bible, konkrétně textu ustanovení večeře Páně, je zřejmé, že Ježíš symbolicky poukazuje na své vykupitelské poslání, které se děje skrze smrt na kříži.

³⁴ Podle některých se chléb a kalich přijímaly společně, neodděleně, podle jiných se oslava zahajovala chlebem a kalichem se zakončovala. Právě díky odlišnému názoru na uspořádání večeře Páně, vznikaly v pavlovských obcích problémy. (K tomuto problému se více věnuji v podkapitole 3.4, týkající se sboru v Korintu).

2.2 Vymezení pojmu „církev“ u prvotních křesťanů

Církev (řecky κυριακή ἐκκλησία - shromáždění Pánovo) je v Pavlově chápání na prvním místě konkrétním shromážděním věřících, tedy místní obcí (například obec v Korintu, Tesalonice, apod.). Pojmem ἐκκλησία označuje Pavel společenství lidí, které nepřesahuje více než několik desítek členů.³⁵

V Pavlově listu Filipským se dočteme, že prvotní církev měla své jáhny i biskupy, z toho plyne, že se od samotného počátku strukturovala.

Samotné dějiny církve jsou zaznamenány v knize Skutků, která popisuje období vzniku a šíření prvotní křesťanské církve, zejména pak činnost apoštolů Petra a Pavla a v listech apoštola Pavla, které byly určeny konkrétním adresátům a dávají odpovědi na určité situace, nelze v nich tedy hledat nějaký konkrétní obraz apoštolova myšlení nebo obraz tehdejších obcí.³⁶ Pro dějiny církve jsou významná i čtyři kanonická evangelia, která se převážně věnují osobě Ježíše z Nazaretu.³⁷

Dějiny církve nezačínají již příběhem pozemského Ježíše, nýbrž až vzkříšením ukřižovaného. „Historický“ Ježíš není zakladatelem církve. Obsahem jeho poselství je Boží království, které se přibližuje a již se ohlašuje v jeho slovech a činech.³⁸

Zjevení Vzkříšeného a poselství o jeho zmrtvýchvstání vzbudilo v učednících jistotu, že to, co se lidským očím zdálo jako ztroskotání a konec, znamená nový počátek nastolený Bohem. Z toho vyrostla prvotní církev, sjednocená vírou, že Ježíš je zaslíbený Mesiáš a brzo přijde jako Syn člověka k spáse i soudu. Ti, kdo uvěří, jsou křtem očišťováni pro přicházející Boží království, přijímají a zakoušejí moc Božího Ducha a prosí o příchod Páně.³⁹

Mohli bychom poznamenat, že spásy dojde pouze ten, kdo byl pokřtěn. Ovšem, co se tedy stane s těmi, kteří zemřeli před tím, než byli pokřtěni? Touto otázkou se trápili například křesťané v Tesalonice.⁴⁰

Obecně lze říct, že doba církve je chápána jako „mezidobí“, které sahá od Ježíšova nanebevzetí až k jeho parusii.

³⁵ RYŠKOVÁ, Mireia. První list Tesalonickým, Český ekumenický komentář k Novému zákonu. Praha Centrum biblických studií - Česká biblická společnost, 2007. 32 s. ISBN 978-80-85810-46-2

³⁶ Kniha Skutků byla sepsána mezi roky 80-90 po Kr. a Pavlovy listy v 50.-60. letech po Kr.

³⁷ Evangelia byla sepsána v letech 60-80 po Kr.

³⁸ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 171 s. ISBN 80-7017-097-2

³⁹ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 171-172 s. ISBN 80-7017-097-2

⁴⁰ O tom, jak se s tímto problémem Pavel vypořádal, se zmiňuji v podkapitole 3.2 o obci v Tesalonice.

3. PRVOTNÍ KŘESŤANSKÉ OBCE NA EVROPSKÉ PŮDĚ

Pavlova křesťanská misie byla orientována přímo na pohany. Vznikaly tak křesťanské sbory tvořené pouze pohany obrácenými na víru, jako například v Tesalonice nebo Korintu.⁴¹

Pavlovy listy jsou dokladem toho, že bylo třeba promyslet křesťanskou víru jako věroučný systém. Listy zároveň dokumentují první pokus dostat této nutnosti. Je třeba poznamenat, že Pavel nikdy nepropracoval nějaký systém ani komplexní nástin své teologie, žádný traktát ani shrnutí svého evangelia. Svě myšlení formuloval v písemném dialogu s křesťanskými obcemi, které založil. Výjimku tvoří list Římanům, v němž prosí jemu neznámé církevní společenství o pomoc, aby mohl rozšířit svou misii do Španělska.

Pavel ve svých listech klade důraz na Ježíšovo vzkříšení, nikoli na jeho život a činnost. Již bylo řečeno, že jádrem křesťanství je právě Ježíšovo vzkříšení.

V Pavlových listech se dočteme, že v rámci své misie nikdy nepůsobil sám, ale měl spolupracovníky, kteří se podíleli na zakládání nových křesťanských sborů i na udržování styků s ostatními církevními společenstvími korespondencí i návštěvami. Do nejužšího okruhu jeho spolupracovníků patřil Barnabáš, který se zúčastnil první Pavlovy misie v Sýrii a Kilikii. Dále to byl Silvánus, jež Pavla provázal po Evropě a podílel se na založení křesťanské obce v Korintu. Pavlovým třetím nejbližším spolupracovníkem byl Timoteus, který jej provázal od první cesty Makedonií až po druhou a poslední návštěvu Korintu. Timoteus byl pravidelně posílán jako apoštolův zástupce do křesťanských obcí v Korintu, Filipech i Tesalonice. V neposlední řadě nesmíme zapomenout na Apolla, kterého do Korintské obce vyslal samotný Pavel. Apollos do obce přišel s vlastní misijní koncepcí, což vedlo k rozkolu. Pavel se na Apolla přesto dívá jako na spolupracovníka a trvá na tom, aby ve své práci pokračoval.⁴²

Mezi další spolupracovníky lze počítat jistě i „prosté“ občany, kteří mu nabídli k dispozici svůj dům, ve kterém mohl přebývat, ale také hlásat evangelium. Později se v takovém domě konala shromáždění prvních křesťanů.

⁴¹ Pavlova misie byla ustanovena na apoštolském koncilu a měla být zaměřena pouze na pohany.

⁴² VOUGA, François. Dějiny raného křesťanství. Vyšehrad, Centrum pro studium demokracie kultury. Brno, CDK, 1997. 91-98 s. ISBN 80-85959-22-4 (CDK), ISBN 807021-231-4 (Vyšehrad)

Podle knihy Skutků bylo zpočátku evangelium zvěstováno v synagogách helénistických měst. Promluvy apoštolů jsou líčeny jako kázání během normální židovské synagogální bohoslužby, což na jedné straně sklízelo úspěch, na straně druhé to vyvolávalo pohoršení. Konflikty z toho plynoucí se zostřovaly tím, že vlivní bohobojní, kteří v synagoze přicházeli do styku s evangeliem, se připojovali k apoštolům a patřili k prvním, kdo se obrátili ke křesťanství. Pro apoštoly bylo stále těžší udržet své kázání i nadále v synagoze, proto přijali příležitost shromážďovat se v domě nějakého bohatého přívržence nově vzniklého křesťanství. Mezi tyto příznivce patřili například Akvila s jeho ženou Priscillou, kteří poskytli svůj dům v Korintu, ve Filipech tak učinila obchodnice Lydie a v Tesalonice jistý Jáson.⁴³

Dá se předpokládat, že Pavel využíval k hlásání evangelia především domácnost, dále soukromě-veřejný prostor dílny, kde pracoval, eventuelně domy nově obrácených. Tak kolem sebe shromáždil zpočátku nepříliš velký, ale postupně se rozrůstající počet křesťanů, kteří společně dohromady tvořili církevní obec. Vytvoření obce bylo nezbytností pro nově obrácené a pro socializaci jejich víry. Pavel zdůrazňuje, že obec jako celek je zárukou pokračování díla evangelia.⁴⁴

Jak shromáždění v domech probíhala, lze rekonstruovat jen přibližně. Jestliže byla vzorem synagogální bohoslužba, pak byly součástí modlitby, čtení z Písma a kázání, zřejmě se předčítalo i z Pavlových listů, které byly později sebrány do sbírek.⁴⁵

Křesťané se také shromáždovali, aby společně slavili večeři Páně, ale protože docházelo k roztržkám, tak Pavel ve svém 1. listu Korintským napsal: *²⁰Když vy se však shromáždíte, není to už společenství večeře Páně: ²¹každý se dá hned do své večeře, a jeden má hlad, druhý se opije. ²²Což nemáte své domácnosti, kde byste jedli a pili? Či snad pohrdáte církví Boží a chcete zahanbit ty, kteří nic nemají? Za to vás nechválím! ²³Já jsem přijal od Pána, co jsem vám také odevzdal: **Pán Ježíš v tu noc, kdy byl zrazen, vzal chléb, ²⁴vzdal díky, lámal jej a řekl: „Toto jest mé tělo, které se za vás vydává; to činite na mou památku.“ ²⁵Stejně vzal po večeři i kalich a řekl: „Tento kalich je nová smlouva, zpečetěná***

⁴³ VOUGA, François. Dějiny raného křesťanství. Vyšehrad, Centrum pro studium demokracie kultury. Brno, CDK, 1997. 114 s. ISBN 80-85959-22-4 (CDK), ISBN 807021-231-4 (Vyšehrad)

⁴⁴ RYŠKOVÁ, Mireia. První list Tesalonickým, Český ekumenický komentář k Novému zákonu. Praha Centrum biblických studií - Česká biblická společnost 2007. 13-14 s. ISBN 978-80-85810-46-2

⁴⁵ VOUGA, François. Dějiny raného křesťanství. Vyšehrad, Centrum pro studium demokracie kultury. Brno, CDK, 1997. 117 s. ISBN 80-85959-22-4 (CDK), ISBN 807021-231-4 (Vyšehrad)

*mou krvi; to číňte, kdykoli budete pít, na mou památku.*⁴⁶ ²⁶*Kdykoli tedy jíte tento chléb a pijete tento kalich, zvěstujete smrt Páně, dokud on nepřijde.* ²⁷*Kdo by tedy jedl tento chléb a pil kalich Páně nehodně, proviní se proti tělu a krvi Páně.*⁴⁷

Apoštol Pavel podnikl několik misijních cest.⁴⁸ Na své druhé misijní cestě došel až do Evropy, kde v provincii Makedonie a v provincii Achaja založil první křesťanské sbory na evropské půdě, konkrétně se jednalo o sbory ve Filipech, Tesalonice a Korintu.

Obrázek 4, mapa křesťanských obcí na evropské půdě

<http://www.ccel.org/bible/phillips/CP05Acts01.htm>

V založených obcích Pavel dlouho nepobyl. Křesťanské obce, které založil, se začaly poměrně brzy alespoň základně strukturovat (organizovat).⁴⁹

Křesťanské sbory byly až neuvěřitelně rozmanité, hovořilo se zde mnoha jazyky, například aramejsky, řecky nebo latinsky. Rozličné bylo i národnostní zastoupení, například v Korintu byli jak Římané, tak Řekové, Židé, Syřané a Egyptané. Obyvatelé těchto národností

⁴⁶ Podobná slova ustanovení večeře Páně nalezneme také v evangeliích, která byla sepsána v 60. až 80. letech po Kr. Protože Pavel své listy sepsal cca v 50. až 60. letech po Kr., lze jeho slova o ustanovení večeře Páně považovat za původní.

⁴⁷ 1 K 11,20-27

⁴⁸ Obecně se hovoří o čtyřech misijních cestách apoštola Pavla, kdy ta poslední byla cestou do Říma.

⁴⁹ RYŠKOVÁ, Mireia. První list Tesalonickým, Český ekumenický komentář k Novému zákonu. Praha Centrum biblických studií - Česká biblická společnost, 2007. 14 s. ISBN 978-80-85810-46-2

přišli do Korintu, ve své době velkého přístavního města, vydělat peníze na živobytí, obchodovat nebo se prostě přišli bavit.⁵⁰

Křesťané vytvářeli relativně uzavřenou skupinu, v níž platila částečně jiná pravidla než v okolní společnosti. Tato pravidla byla dána jednak společnou vírou, jednak mravními normami, jež byly z velké části převzaty z židovství, v některých případech však radikalizovány, a to v návaznosti na Ježíšovu nauku, který i pouhé pomyšlení na cokoliv špatného považoval za hřích.

Proti tendenci žít v uzavřenosti a vlastní ideologii a vlastnímu způsobu života stojí tendence protikladná, totiž šířit evangelium, tedy přivést okolní svět k poznání cesty ke spáse. Křesťanské obce se od ostatních odlišovaly svým sebepojetím, jež zahrnovalo například kult, společné profesní nebo jiné zájmy, ale také vědomí zodpovědnosti za okolní svět, což se projevovalo evangelizací. Od židovských komunit se odlišovaly rezignací na vnější identifikační znaky, jakými byla třeba obřizka nebo různé kultovní předpisy, dále novým symbolickým jednáním, kterým byl křest nebo slavení večeře Páně a samozřejmě vírou v Ježíše Krista.⁵¹

3.1 Filipy - první křesťanská obec na evropské půdě

Založení města, které dnes známe pod názvem Filipy, souvisí s dobytím malé řecké kolonie Krenides makedonským králem Filipem II.,⁵² který místo opevnil a dal mu své vlastní jméno.⁵³ Doba rozkvětu trvala jen krátce.

Teprve téměř o tři sta let později, když se v roce 42 př. Kr. u Filip odehrála slavná bitva, ve které se Marcus Antonius⁵⁴ a Octavianus⁵⁵ postavili proti Brutovi a Cassiovi,⁵⁶ město nabylo zpět svého dřívějšího významu. Po této bitvě, kterou Marcus Antonius a Octavianus vyhráli, začalo město vzkvétat. Rozkvět města dále pokračoval po bitvě u Aktia v roce 31 př.

⁵⁰ GILLIÈRON, Bernard. Církev právě zrozená (kapitoly ze života prvních křesťanů). Třebenice, nakl. Mlýn, 1996. 20 s. ISBN 80-901589-6-X

⁵¹ RYŠKOVÁ, Mireia. První list Tesalonickým, Český ekumenický komentář k Novému zákonu. Praha Centrum biblických studií - Česká biblická společnost, 2007. 18 s. ISBN 978-80-85810-46-2

⁵² Filip II. Makedonský, žil přibližně v letech 382 př. Kr.-336 př. Kr., byl otec Alexandra Makedonského.

⁵³ MAYER, Bernhard. List Filipánům - List Filemonovi, Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 11. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2000. 9 s. ISBN 80-7192-440-7

⁵⁴ Marcus Antonius, nar. kolem roku 83 př. Kr., zemř. roku 30 př. Kr., byl římský politik a vojevůdce.

⁵⁵ Augustus, známý spíše jako Oktavián nebo Octavianus, nar. kolem roku 63 př. Kr., a to jako Gaius Octavius. Po Caesarově smrti si změnil jméno na Gaius Julius Caesar, v roce 27 př. Kr. mu bylo uděleno jméno Augustus. Augustus, který byl fakticky prvním římským císařem, zemř. roku 14 po Kr.

⁵⁶ V této bitvě se Marcus Antonius a Octavius postavili vojsku Bruta a Cassia, tedy vrahům Caesarovým.

Kr., v níž Octavianus porazil vojska M. Antonia a Kleopatry.⁵⁷ V této době dal Octavianus městu nový název Colonia Augusta Iulia Philippensis, z čehož pro občany města plynulo, že mají stejná práva a stejné výsady, jako kdyby byli na italské půdě.⁵⁸

Pro město Filipy bylo příznačné, že zde koexistovalo několik náboženských kultů vedle sebe. Byli zde uctíváni nejen římsí bohové, ale i stará italská božstva úrody a plodnosti a také původní bozi Thrákie.⁵⁹ Ve městě měli své místo i bohové egyptští. V neposlední řadě zde hrál velkou roli kult římského císaře.

Do tohoto nábožensky rozmanitého města zcela římského rázu kolem roku 48 nebo roku 49 po Kr. přichází Pavel spolu se svými společníky Silasem a Timoteem a zakládá zde první křesťanskou obec na evropské půdě.⁶⁰

V knize Skutků 16,9 se dočteme, že apoštol Pavel měl na jedné ze svých misijních cest vidění, v němž ho jeden Makedonec prosil, aby se přeplavil do Makedonie a pomohl jim. Pavel tuto žádost pochopil jako Boží pokyn a spolu se svými spolupracovníky se přeplavil do Neapole, filipského přístavu. Lukáš o Filipech píše jako o nejvýznamnějším městě té části Makedonie a římské kolonii.⁶¹

Pavel své misijní působení započal v místní synagoze. Prvními křesťany tak zřejmě byli evangelizováni Židé; později se orientoval na pohany.

V prvopočátcích byly prvními adresátkami misie ženy. Ve Sk 16,14-15 se dočteme, že jistá obchodnice s purpurem Lydie z Thyatir,⁶² která věřila v jediného Boha, po přijetí křtu dala k dispozici svůj dům. V jejím domě měla mít nově vzniklá křesťanská obec své útočiště.

Pavlova činnost brzy vyvolala konflikt s římskými úřady, protože jakási démonem posedlá otrokyně rozpoznala v misionářích posly spásy nejvyššího Boha a s křikem běžela za nimi, ale Pavel ve jménu Kristově spoutal jejího zlého ducha. Tím ovšem zkazil obchody vlastníkům tohoto děvčete, kterým dosud její věštění vynášelo pěkný výdělek, ti se proto

⁵⁷ Kleopatra VII. Filopátor, nar. roku 69 př. Kr, zemř. roku 30 př. Kr., byla egyptská královna pocházející z dynastie Ptolemaiovců.

⁵⁸ MAYER, Bernhard. List Filipánům - List Filemonovi, Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 11. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. 9-10 s. ISBN 80-7192-440-7

⁵⁹ Thrákie - historické území nacházející se na Balkánském poloostrově.

⁶⁰ MAYER, Bernhard. Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 11, List Filipánům - List Filemonovi. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2000. 10 s. ISBN 80-7192-440-7

⁶¹ Kolektiv autorů. Nový biblický slovník. Praha, Návrat domů, 2009. 254 s. ISBN 978-80-7255-193-4

⁶² Lydie patřila mezi „bohabojné“, což byl výraz pro pohany, kteří se přidržovali židovské obce. Město Thyatir se nachází v dnešním západním Turecku.

chopili cizinců a nařkli je před prétoř⁶³ z pobuřování římského obyvatelstva a z provádění nedovolené židovské propagandy. Následkem toho byli Pavel a Silas veřejně zbičováni a uvězněni.⁶⁴ Ve Skutcích se dále dočteme, že náhle nastalo zemětřesení, celé vězení se otřásl v základech, dveře k celám se otevřely a všem vězňům spadla pouta. Poté se zdejší žaláříík vlivem okolností nechal i se všemi svými lidmi pokřtít. Následně Pavla a Silase z vězení propustili, přičemž Pavel trval na tom, aby se jim jako římským občanům dostalo omluvy. Římští úředníci se Pavlovi se Silasem omluvili a z vězení je vyvedli. Po propuštění odešli z Filip.

Pavlovi záleželo na jednotě obce, aby stáli pevně v jednom duchu, zachovávali jednotu smýšlení a na základě této jednoty jednomyslně bojovali o víru v evangelium a nedali se zastrašit od protivníků. Členy obce varuje, aby se nenechali strhnout ke ctižádosti, ani ješitnosti, vyzývá je, aby mysleli více na druhé než sami na sebe. Zřejmě oprávněnou obavou bylo, když Pavel psal, že jednota obce, může být ohrožena zvenčí.⁶⁵ Proto poslal Filipánům svůj dopis. Kromě toho, že svým listem chtěl podpořit stávající sbor, zároveň chtěl filipské obci doporučit své dva spolupracovníky Timotea a Epafrodita.⁶⁶

Epafroditus Pavlovi řekl, že v obci vznikají různé problémy, a to především rozpory mezi členy sboru. Pavlova reakce byla mírná a spočívala v pouhém napomenutí Filipských.⁶⁷

Je pravděpodobné, že křesťané ve Filipech se stali objektem pronásledování a útoků ze strany okolního světa. V knize Skutků se dočteme, že zdejší křesťané měli své nepřátele. Pavel proto filipské často vyzývá, aby zůstali pevní ve své víře a vedli život hodný Kristova evangelia.⁶⁸

Přestože se nikde nedočteme o tom, jak byly prvotní křesťanské sbory organizovány, tak v listu Filipským se Pavel zmiňuje o *biskupech* (řecky episkopos) a *jáhnech* (řecky

⁶³ Prétoř (z lat. Praetor) byl původně titul nejvyšších úředníků ve starém Římě. Na počátku svého úřadování vydával tzv. edictum (vyhlášku), v níž stanovil zásady, kterými se řídil při vykonávání svého úřadu. Vyhláška platila pouze po dobu jeho úřadování, popř. je přejímali i jeho nástupci. Prétoři řešili i soudní spory; v době císařské toto právo přešlo na soudy a senát, ale i na císaře a jeho výkonné úředníky.

⁶⁴ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 71 s. ISBN 80-7017-097-2

⁶⁵ „Zvenčí“ mohlo přijít ohrožení nejen například ve formě falešných apoštolů, ale také z okolního římského světa, který byl pohanský nebo měl své bohy a křesťany vnímal negativně.

⁶⁶ The Cambridge companion to St. Paul/edited by James D. G. Dunn. Cambridge, Cambridge University Press, 2003. 106-107 s. ISBN 0 521 78694 0

⁶⁷ The Cambridge companion to St. Paul/edited by James D. G. Dunn. Cambridge, Cambridge University Press, 2003. 106-107 s. ISBN 0 521 78694 0

⁶⁸ Což jistě mělo i spojitost s druhým příchodem Krista. Aby byl křesťan hoden Ježíšovi parusie, musí žít podle křesťanských hodnot, mezi které Pavel řadí víru, lásku a naději, ale samozřejmě sem patří též život ve vzájemném porozumění. Ctižádosti a ješitnosti se má pravý křesťan vyvarovat.

diakonos).⁶⁹ V řeckém světě příslušeli episkopovi správní úkoly. Byli tak označováni státní úředníci, místodržitelé, apod. Ve zdejší křesťanské obci měl zřejmě episkop na starosti administrativní úkoly. Diákonem se v Řecku označoval posel, sluha, správce domu, asistent kultu, ale především obsluha u stolu. Vzhledem k tomu, že Pavel jáhny nazývá muže, kteří se věnovali péči o chudé v jeruzalémské obci a hlásání evangelia, je pravděpodobné, že v nově založené obci ve Filipech lze v tomto označení vidět právě hlasatele evangelia.⁷⁰

3.2 Tesalonika

Tesalonika byla založena kolem roku 315 př. Kr. Kassandrem, zetěm Filipa II. Makedonského. Po bitvě u Pydny roku 168 př. Kr. se město stalo součástí Římské říše. Po roce 148 př. Kr. se Tesalonika stala hlavním městem provincie Makedonie a od roku 42 př. Kr. měla statut svobodného města. Po Octaviánově vítězství nad Marcem Antoniem roku 31 př. Kr. nastalo pro Tesaloniku období rozkvětu.

V Pavlově době bylo město výstavným, bohatým a rušným dějištěm aktivit všeho druhu - od veřejných, politických, až po filozoficko-náboženské. Tesalonika byla významným obchodním a hospodářským střediskem, což mělo dopad na složení obyvatelstva a různorodost kultur a náboženství, byli zde uctíváni řečtí i egyptští bohové, v římské době tu panoval i kult římského císaře.⁷¹

Do Tesaloniky přišel Pavel z Filip po Via Egnatia, což byla strategicky a obchodně důležitá spojovací silnice mezi východem a západem Římské říše. Pavel nejspíš nehlásal svou zvěst na ulicích, jako jeho konkurenti - putující kazatelé,⁷² nýbrž k hlásání využíval pracovní prostředí a jistě dům, kde se lidé shromažďovali. V knize Skutků 17,2-4 se píše, že Pavel působil ve zdejší synagoze, kde získal první přívržence a v 1. listu Tesalonickým 2,15n se dočteme, že se v Tesalonice dostal do konfliktu s Židy, protože ho zřejmě chápali jako konkurenta.⁷³

⁶⁹ F(p) 1,1

⁷⁰ MAYER, Bernhard. Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 11, List Filipánům - List Filemonovi. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2000. 15 s. ISBN 80-7192-440-7

⁷¹ The Cambridge companion to St. Paul/edited by James D. G. Dunn. Cambridge, Cambridge University Press, 2003. 51 s. ISBN 0 521 78694 0

⁷² Na svých cestách nacházeli příbytky, v nichž se mohli najíst a vyspat; jejich „vybavením“ byla schopnost pohybu z místa na místo. Mezi putující kazatele lze zařadit i „Dvanáctku“, tedy dvanáct apoštolů.

⁷³ The Cambridge companion to St. Paul/edited by James D. G. Dunn. Cambridge, Cambridge University Press, 2003. 52 s. ISBN 0 521 78694 0

Obec se patrně skládala především z řemeslníků, drobných obchodníků, možná i z otroků. K údržbě obce však bylo zapotřebí prostředků, například na dům ke shromažďování nebo prostředky pro zabezpečení večere Páně, lze tedy předpokládat, že se ke křesťanství přidali i lépe situovaní, podobně jako v obci ve Filipech obchodnice Lydie.⁷⁴

Společenství se nejspíš omezovalo na společné slavení večere Páně a různá setkávání v soukromých domech. Protože šlo vesměs o řemeslníky, drobné obchodníky, apod., nelze si jejich život představovat jako život těch, kdo mohli věnovat svůj čas filozofii, rozhovorům s přáteli, veřejným záležitostem nebo politice. Křesťané zřejmě bydleli rozptýleni po městě a scházeli se večer v nějakém prostornějším soukromém domě. Vůči sobě navzájem měli být poctiví, solidární, plni vzájemné lásky, ohleduplnosti a povzbuzení. Nicméně z Pavlovy řeči vyplývá, že to tak nebylo. Je třeba mít na mysli, že to byli nedávno obrácení dospělí lidé, kteří měli své způsoby myšlení, vidění světa, zkušenosti, nároky, potřeby. To všechno sladit ve vzájemném souladu a začlenit do ještě „neuzrálé“ víry, vyžadovalo jistě hodně odvahy a vzájemné tolerance, zejména dělo-li se to v kontextu konfliktů s okolní společností. Je tedy logické, že se Pavel obával o zdejší křesťany a o jejich víru a také jistě o to, aby celé jeho dílo nevzalo za své; Tesaloničtí se mohli snadno vrátit ke starému způsobu myšlení a jednání.⁷⁵

Poměrně malá (minoritní) tesalonická obec žila v prostředí pohanské (majoritní) společnosti. Na jedné straně znamenal pro ně příklon ke křesťanství rozchod s touto společností, na straně druhé museli v této společnosti žít. Jejich příslušnost ke křesťanské obci mohla znamenat přerušování všech profesních a společenských vztahů. Tento vývoj se bohužel z Pavlových listů dá vyčíst jen velmi omezeně.⁷⁶

Zkušenosti se svými „nekřesťanskými“ spoluobčany neměli Tesaloničtí právě nejlepší. Okolí je jako skupinu i jednotlivce odmítalo a pravděpodobně společensky a ekonomicky vylučovalo. Pavel často mluví o souženích, jež se mohou vztahovat i na společenskou diskriminaci a svého druhu pronásledování společností. Nic však nenasvědčuje tomu, že by šlo o nějaké pronásledování typu pogromů nebo obvinění před soudem s následkem trestu nebo dokonce smrti, jak tomu bylo o několik desetiletí později.

⁷⁴ RYŠKOVÁ, Mireia. První list Tesalonickým, Český ekumenický komentář k Novému zákonu. Praha Centrum biblických studií - Česká biblická společnost, 2007. 15 s. ISBN 978-80-85810-46-2

⁷⁵ RYŠKOVÁ, Mireia. První list Tesalonickým, Český ekumenický komentář k Novému zákonu. Praha Centrum biblických studií - Česká biblická společnost, 2007. 16-17 s. ISBN 978-80-85810-46-2

⁷⁶ RYŠKOVÁ, Mireia. První list Tesalonickým, Český ekumenický komentář k Novému zákonu. Praha Centrum biblických studií - Česká biblická společnost, 2007. 9-10 s. ISBN 978-80-85810-46-2

Pohanství, které se v Tesalonice jistě stále vyskytovalo, hodnotí Pavel negativně, a to jak z hlediska monoteistické víry, tak z hlediska morálního; poukazuje na idolatrii, tedy modloslužbu, kterou pohané provozují.⁷⁷ Přesto je mu jasné, že křesťané musejí žít v tomto světě, a to nelze zcela izolovaně. Vyjadřuje nejen nutnost nějak s tímto světem vyjít, nýbrž být pro něj svědectvím, působit „misijně“ svým chováním a jednáním. Křesťané v obci mají žít pokojně, pracovat a získávat obživu vlastníma rukama. Pavel chtěl, aby na křesťany nepadalo obvinění, že jsou pro společnost neužiteční, naopak mu záleželo na tom, aby církevní společenství a jednotliví křesťané byli pro společnost přitažliví.⁷⁸

Otázka, která znepokojovala nové věřící v Tesalonice, byl osud těch, kteří zemřeli před příchodem Páně. Pavel jim odpovídá, že všichni bez rozdílu budou mít účast na jeho novém slavném příchodu; nejprve vstanou z mrtvých ti, kdo zemřeli ve víře v Ježíše Krista, pak spolu s žijícími půjdou vstříc Pánu, aby s ním byli navždy.⁷⁹ Pavlova odpověď vytvořila předpoklady pro překonání krize, která se později dostavila v některých křesťanských kruzích, když se blízké očekávání konce nesplnilo.

Pouze v listu Tesalonickým Pavel o svých adresátech říká, že se stali jeho a Ježíšovými napodobiteli a vzorem pro další. Nemusí je k tomu tedy vybízet jako Korintány a Filipány, nýbrž to o nich pozitivně konstatuje. Zvláštní na tom je i skutečnost, že jsou to Tesaloničtí, kteří se stávají vzorem pro další a ne Filipané, kteří byli prvními, jež Pavel „obrátil“ a kteří Pavlovi vypomohli jak v Tesalonice, tak v Korintu a k nimž měl Pavel díky tomu velmi vřelý vztah.⁸⁰

I zde, v Tesalonice si jako východisko pro hlásání evangelia Pavel vybral synagogu, čímž pobouřil místní Židy, kteří ho obžalovali před městskými prefekty jako vzbouřence proti císaři. Protože se jim však Pavla nepodaří zajmout, zmocní se alespoň jistého Jásona, který Pavla a jeho druhy u sebe ubytoval. V tuto dobu je však již Pavel se svými druhy na cestě do Beroje, kam po počátečním střetu v synagoze dorazí pronásledovatelé z Tesaloniky a Pavel je tak nucen jít dál, do Athén.

⁷⁷ 1 Te 1, 9

⁷⁸ RYŠKOVÁ, Mireia. První list Tesalonickým, Český ekumenický komentář k Novému zákonu. Praha Centrum biblických studií - Česká biblická společnost, 2007. 17 s. ISBN 978-80-85810-46-2

⁷⁹ 1 Te 5,13-17

⁸⁰ RYŠKOVÁ, Mireia. První list Tesalonickým, Český ekumenický komentář k Novému zákonu. Praha Centrum biblických studií - Česká biblická společnost, 2007. 12 s. ISBN 978-80-85810-46-2

3.3 Athény - pouze jako průchozí stanice?

Vznik Athén spadá až do 3. tisíciletí př. Kr. Kolem roku 1400 př. Kr. byl na Akropoli vybudován královský hrad. Písemně doložené dějiny Athén začínají v 8. století př. Kr., stát byl tehdy řízen šlechtou. Během času však získávali do té doby bezprávní rolníci a řemeslníci stále více svobody a možností spolurozhodování.

V roce 547 př. Kr. Peisistratos nastolil samovládu, tzv. tyranii, za jeho vlády dosáhly Athény významného rozvoje; byla započata výstavba chrámu na Akropoli, zasvěceného bohyni Athéně,⁸¹ později ho dal Perikles⁸² přestavět a vznikl tak Parthenon. Právě za Periklovy vlády dosáhly Athény vrcholu demokracie. V tomto „zlatém období“ v Athénách působil Sókratés, Sofoklés, Aischylos nebo Euripidés. Po Periklově smrti se dominantní postavení Athén zhroutilo. Athény byly poraženy aristokracií ovládanou Spartou a jejími peloponéskými spojenci.

V roce 338 př. Kr. dobyl Athény Filip II. Makedonský. V době helénismu jejich politický a ekonomický význam značně poklesl.

Když si Římané v roce 146 př. Kr. podmanili Řecko, Athény ušetřili. Někteří římscí císařové nechali v Athénách vybudovat nové stavby, například císař Hadrián⁸³ dokončil chrám Dia Olympského, budoval akvadukty,⁸⁴ lázně a různé jiné veřejné stavby.

Přestože měly Athény svou nejlepší dobu za sebou, stále byly cílem mnoha turistů, měly vynikající školství a rovněž byly považovány za metropoli řecké kultury. Bylo zde mnoho chrámů a soch znázorňujících bohy. Athéňanům to vyneslo pověst „nejbohabojnějších a nejzbožnějších“ lidí mezi Řeky.

V očích Pavla tomu jistě bylo právě naopak. Po navázání kontaktu s místní synagou, to byla veřejnost na tržišti, komu měla být představena křesťanská zvěst. Hlásání evangelia jedni odsuzovali, druzí se domnívali, že by se mohli něco dozvědět o nových božstvech.

⁸¹ Athéna je v řecké mytologii dcerou nejvyššího boha Dia. Je to bohyně moudrosti a vítězné války, ochránkyně statečnosti, práva, spravedlnosti a umění. V pozdějších dobách byla ztotožňována se svým římským protějškem Minervou.

⁸² Periklés, athénský demokratický státník a politik, žil asi v letech 500-430 př. Kr.

⁸³ Hadrianus, známý jako Hadrián, nar. roku 76 po Kr., zemř. roku 138 po Kr., jako římský císař vládl mezi lety 117-138 po Kr.

⁸⁴ Akvadukt je umělý vodní kanál, vybudovaný proto, aby zajišťoval přívod vody od vodního zdroje do místa její potřeby či spotřeby. Název pochází z latiny, kde „aqua“ znamená „voda“ a „ducere“ „vést“. Mnoho akvaduktů vede nad úroveň okolního terénu, kde často překonává různé přírodní či jiné překážky, takže připomínají spíše most.

Pavel byl pozván na Areopág,⁸⁵ kde uskutečnil svou řeč. Athéňané Pavlovi různě oponovali, nicméně hlásání nezůstalo bez odezvy, neboť v knize Skutků se dočteme, že jistý Dionysios z Areopágu a žena jménem Damaris se obrátili na křesťanskou víru, ale i mnozí další.⁸⁶ Pavlovo vystoupení na Areopágu lze brát i jako svědectví o jeho prvním veřejném vystoupení mimo židovské prostředí.⁸⁷

Ačkoliv Pavel v Athénách nezaložil křesťanskou obec, vlivem jeho řeči na Areopágu, se několik občanů nechalo pokřtít, i proto se o této Pavlově „zastávce“ na jeho misijních cestách zmiňují.

3.4 Korint

Již Homér⁸⁸ město Korint označil jako bohaté město. Za své bohatství vděčilo své poloze u Isthmu, úzkého pruhu země, oddělujícího Korintský záliv od Saronského. U obou moří existoval přístav, Lechaion na západě a Kenchreia na východě. Oba přístavy byly spojeny válečkovou dráhou, po níž bylo možné transportovat menší lodě z jednoho přístavu do druhého. Větší lodě se musely překládat. Díky této příznivé poloze byl Korint hlavním překladištěm mezi Východem a Západem. Město bylo i významným finančním centrem, také bylo proslavené hrnčářstvím, keramikou, výrobou bronzů a koberců.

Římané roku 146 př. Kr. starý Korint zcela zničili. Když Julius Caesar⁸⁹ roku 44 př. Kr. město znovu založil, dosáhlo svého tehdejšího věhlasu. Caesar ve městě usídlil především římské veterány a propuštěnce. V 1. století po Kr. bylo město hlavním městem provincie Achaja s prokonzulem v čele.

Pavel přišel do Korintu z Athén, a to na své druhé misijní cestě asi roku 51 nebo roku 52 po Kr. Ve městě existovala židovská komunita, je tedy pravděpodobné, že Pavel začal

⁸⁵ Název „Areopág“ pochází z označení návrší v Athénách. Původně zde zasedal nejvyšší soud, později to bylo místo, kde vystupovali myslitelé, představitelé té nejlepší filozofické tradice helenistické kultury. Areopág byl pro člověka typu apoštola Pavla nemalou výzvou konfrontovat tehdejší myšlení s nově se rozvíjejícím křesťanstvím.

⁸⁶ Sk 17,34

⁸⁷ KLIESCH, Klaus. Skutky apoštolů, Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 5. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999. 100-103 s. ISBN 80-7192-287-0

⁸⁸ Homér je jméno nejstaršího známého řeckého básníka, jemuž se připisuje sepsání epických básní Ilias a Odyssea. O Homérově životě není známo nic určitého. Podle tradice působil mezi léty 1200 až 700 př. Kr. Legendu o Homérově životě zaznamenal v 5. století př. Kr. Hérodotos.

⁸⁹ Gaius Iulius Caesar, známý jako Caesar, se nar. asi roku 100 př. Kr. a zemř., resp. byl zavražděn, roku 44 př. Kr. Byl římským vojevůdcem a politikem.

kázat v synagoze, jak bylo jeho zvykem.⁹⁰ Podle 1. listu Korintským nepřišel Pavel do města křtít, ale zvěstovat evangelium. Prvními křesťany byli příslušníci Štěpánovi rodiny, které Pavel sám pokřtil, dále Pavel ve svém listě vzpomíná, že pokřtil představeného místní synagogy Krispa a všechny, kteří byli v jeho domě. Do prvotní obce patřili převážně lidé z nižších vrstev, a to křesťané z pohanů, křesťané ze židovství tvořili menšinu.⁹¹

V Korintu se Pavel setkal s Židem Akvilou z Pontu a jeho ženou Priscillou, kteří byli nuceni opustit Řím, protože císař Claudius svým nařízením vykázal všechny Židy z Říma.⁹² Pavel se nastěhoval do jejich domu, ve kterém pak nějaký čas zůstal a pracoval.⁹³

Díky peněžní pomoci, kterou přinesli Silas a Timoteus z makedonských sborů, se mohl Pavel začít plně věnovat zvěstování a misijní práci, což vyvolalo konflikt s Židy, takže apoštol musel svoji činnost přenést ze synagogy do soukromého domu, který mu propůjčil jeden z pohanů, Titus Justus. V obci Pavel působil asi jeden a půl roku. Potom Židé inscenovali výtržnost a Pavla obvinili jako nepřítele státu před novým místodržícím Gallionem. Ten však jejich obžaloby odmítl a prohlásil spor za vnitřní židovskou záležitost, která se ho netýká. Po této události zůstal Pavel v obci ještě několik dní, ale pak odcestoval společně s Akvilou a Priscillou do Efezu, odkud byl do Korintu vyslán jiný pracovník, Žid jménem Apollos, původem z Alexandrie.⁹⁴

Po Pavlově odchodu křesťanská obec překvapivě rostla, zůstala živá a rozhodně nepropadala duchovní chudobě a vyprahlosti. Dochází v ní ale ke zmatkům, proto Pavel začíná psát svůj 1. list Korintským, ve kterém odpovídá na mnoho otázek. Potíže nastaly při

⁹⁰ Sk 18, 4.

⁹¹ ORTKEMPER, Franz - Josef. Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 7, První list Korint'anům. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999. 11 s. ISBN 80-7192-385-0

⁹² Claudiův edikt proti Židům je doložen u Suetonia, který píše: „Židy vypudil z Říma, protože tam z podněcování Chréstova vytrvale tropili nepokoje.“ Edikt reaguje na to, že se uvnitř římských synagog rozvíjely křesťanské obce a že vznikaly střety mezi křesťany a Židy, které nabyly rozměrů, jež si vyžádaly politická opatření.

⁹³ Jürgen Becker ve své knize Christian Beginnings, Word and Community from Jesus to Post-Apostolic Times, vydané roku 1993, uvádí, že právě v domě Akvily a Priscilly vznikla první domácí církev.

Nicméně víme, že ve Filipech, kde Pavel založil první křesťanskou obec na evropské půdě, dala k dispozici svůj dům obchodnice Lydie, lze se tedy domnívat, že domácí církev ve Filipech vznikla dříve než v Korintu. Otázkou pak je, jak to bylo s domácími obcemi v Římě. O římské obci máme jen málo informací, ale je jisté, že zde byli křesťané dávno před příchodem Pavla (více o římské obci v 5. kapitole této práce), je tedy možné, že jako první vznikly domácí církve právě v Římě, ovšem o tom můžeme jen fabulovat.

⁹⁴ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 78 s. ISBN 80-7017-097-2

slavení večeře Páně, docházelo k teologickým konfrontacím až po popírání vzkříšení mrtvých.⁹⁵

V korintské obci byli i tací, kteří popírali vzkříšení mrtvých,⁹⁶ tvrdili, že vzkříšení mrtvých neexistuje, čímž ovšem zpochybňovali ústřední bod křesťanské víry.⁹⁷ Přestože Korintané přijetím evangelia získali pevnou oporu pro svůj život, nyní to vypadá, že se od něj vnitřně vzdalují. Z 2. listu korintským⁹⁸ lze vyvodit, že k popírání vzkříšení také mohl přispět fakt, že skrze křest „jsme nové stvoření, staré pominulo, je tu nové“.⁹⁹ Popírači vzkříšení tak zřejmě došli k názoru, že díky křtu začali žít v „novém, lepším“ světě.

Problém vzkříšení mrtvých mohl být také spatřován i v tzv. „tělesnosti vzkříšení“.¹⁰⁰ Jak si má člověk představit vzkříšení mrtvých?¹⁰¹ Ovšem právě touto otázkou lze přispět k popírání vzkříšení.¹⁰²

Pavel se proti popírání vzkříšení snažil bojovat argumenty, například tvrdil, že jestliže není pravda, že Ježíš vstal z mrtvých, potom se křesťanská víra stává neúčinnou a zbytečnou. Popírání vzkříšení, by pak znamenalo, že smrtí vše končí.¹⁰³

Sbor se rozpadl se do rivalizujících skupin, takže jednota sboru byla ohrožena.¹⁰⁴ Ať už se jednotlivé strany formovaly a navzájem potíraly jakkoliv, zřejmý je vpád entuziasmu (nadšení), se kterým se Pavel musí vypořádat. Nadšenci se chlubí před jinými, že už dospěli k dokonalosti, že mají „ducha“ a „poznání“. Nemíní tím poznání intelektuální; šlo o odhalení zjevených tajemství, které po způsobu mysterijních náboženství a gnóze mělo zprostředkovat

⁹⁵ ORTKEMPER, Franz - Josef. Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 7, První list Korint'anům. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999. 11 s. ISBN 80-7192-385-0

⁹⁶ Celá 15. kapitola 1. listu Korintským je „věnována“ této problematice.

⁹⁷ Skutečnost, že v Korintu došlo k popírání mrtvých, by nás nemělo překvapit. Vždyť Korint se nacházel v řeckém prostředí a pro Řeky bylo vzkříšení těla nemyslitelné. V řeckém vzdělání byla zakotvena myšlenka, že nesmrtelná je pouze duše, která je při smrti osvobozena z tělesné schránky (viz. Platón, který tvrdil, že „tělo je žalářem duše“).

⁹⁸ 2 K 5,17

⁹⁹ V tomto lze spatřovat, že „staré, nepokřtěné tělo“ křtem umřelo a po vykonání křtu se zrodilo „něco nového“.

¹⁰⁰ I dnes mají někteří křesťané v tomto ohledu těžkosti.

¹⁰¹ 1 K 15,35

¹⁰² Již ve 2. kapitole této práce jsem uvedla, že pod pojmem vzkříšení si nelze představit návrat do „běžného“ pozemského života, ale přijetí do zcela jiného, transcendentního života Božího, kam se křesťan odebere bez tělesné schránky, neboť ta je pomíjivá. (V deuterokanonické knize Sírachovec 14,18-19 se dočteme: ¹⁸Jako listí rašící na košatém stromu, kde jedno opadá a druhé vypučí, je stejné i pokolení z masa a krve, jedno skonává, zatímco druhé se rodí. ¹⁹Každé lidské dílo podléhá rozpadu a pomíjí, a kdo na něm pracoval, odejde s ním.)

¹⁰³ ORTKEMPER, Franz - Josef. Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 7, První list Korint'anům. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999. 134-156 s. ISBN 80-7192-385-0

¹⁰⁴ Jedni se hlásili k Pavlovi, druzí k Apollovi, další k Petrovi, jiní ke Kristu. Vzhledem k tomu, že k těmto jednotlivým stranám nám Nový zákon ani jiná literatura neposkytuje bližší údaje, je dnes téměř nemožné určit, čím se jednotlivé skupiny od sebe lišily.

účast na silách božského světa a osvobodit od vazby na nižší skutečnost, od mocí soudu a smrti.¹⁰⁵

Další otázky, ke kterým se Pavel musel vyjadřovat, sahají od těch nejběžnějších, jako jsou jídelníček a nákupy na trhu, přes vzájemné vztahy, problém soudního projednávání vzájemných sporů,¹⁰⁶ sociální rozdíly mezi členy,¹⁰⁷ životní způsoby podle dosavadní pohanské morálky, až k nejvladnějším záležitostem křesťanského společenství, jeho bohoslužby, víry a naděje.¹⁰⁸

K otázce jídelníčku lze konstatovat, že značná část masa prodávaného ve velkých městech přicházela do řeznictví z pohanských svatyní, kde se obětovaly bohům určité části zvířat a zbytek se pak prodával. Jak se v takové situaci měli křesťané chovat? Měli toto maso kupovat, nebo ne? A když byli pozváni na návštěvu, nebo při jiných společenských příležitostech jako byly oslavy, recepce a sváteční jídla, měli se ptát na původ masa, aby se ho případně zřekli? Jedni říkali, že modly neexistují, jde tedy o obyčejné maso, které mohou křesťané jíst. Jiní říkali, že když bylo maso obětováno modlám, dopustili by se křesťané modloslužby, kdyby takové maso jedli. Pavel do tohoto problému zasáhl a souhlasil s tím, že modly neexistují, neboť je pouze jeden Bůh Otec a jeden Pán Ježíš Kristus. Podle Pavla tak křesťané mohou jíst jakékoliv maso. Přesto Pavel neměl nic proti tomu, pokud někteří křesťané i nadále odmítali jíst maso, které bylo obětováno modlám.¹⁰⁹

K problematice soudního projednávání vzájemných sporů můžeme uvést, že z 1. listu Korintským vyplývá, že Pavel zastával názor, aby členové křesťanských obcí své spory řešili uvnitř sboru. Z listu je také zřejmé, že se tak nedělo, křesťané spory řešili před pohanskými soudy. Pavel dále uvádí, že by bylo lepší se vzdát svých práv, než se pouštět do procesů vedených pohanskými soudci.¹¹⁰

V Korintu se večeře Páně slavila v rámci společného jídla, zřejmě však tak, že oba svátostné prvky lámání chleba a společného pití z kalicha, původně vlastním stolováním

¹⁰⁵ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 79 s. ISBN 80-7017-097-2

¹⁰⁶ 1 K 6,1-11

¹⁰⁷ Ty se projevovaly například při slavení večeře Páně.

¹⁰⁸ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 80 s. ISBN 80-7017-097-2

¹⁰⁹ GILLIÉRON, Bernard. Církev právě zrozená (kapitoly ze života prvních křesťanů). Třebenice, nakl. Mlýn, 1996. 77 s. ISBN 80-901589-6-X

¹¹⁰ Pavel zřejmě zastával židovskou tradici, která neumožňovala chodit před pohanské soudy. Sami Římané do vnitřních záležitostí Židů nezasahovali, jako například při rozhodování Piláta ohledně Ježíše nebo v případě Pavla, který stanul před Gallionem.

oddělené, byly spojeny, postaveny na samý závěr celého shromáždění, a tak brzy zdůrazněny.¹¹¹ Tento obyčej se ostatně vyvinul velmi brzy, jak naznačuje skutečnost, že v Markově a Matoušově evangeliu se již neobjevuje starý údaj, uchovaný u Pavla i Lukáše, o kalichu po večeři. Ani Pavel neměl zájem na tom, aby v Korintu znovu zaváděl předešlý liturgický pořádek.¹¹² Přesto však zasáhl, a to proti znevážení a znehodnocení společného stolování, jež zkruslovalo i vlastní svátostnou večeří Páně, neboť v Korintu vznikl nemrav, že se jídlo podávalo napřed, a to v kroužcích a skupinách, přičemž bohatí hodovali a naprosto nepokládali za nutné čekat na chudší, například na dělníky a otroky, kterým společenské postavení nedovolovalo přijít k večernímu shromáždění dříve. Tak se večeře Páně stala ukázkou sociálního rozpadu sboru. Je možné si přitom představit, že Korintští si vůbec nebyli důsledků svého chování vědomi, mohli přece mít za to, že z účasti na vlastní svátosti nejsou vyloučení ani pozdní příchozí. Pavel ale trval na svém a vyžadoval, aby se slavení večeře Páně zúčastňovala celá obec.¹¹³

Vzhledem k tomu, že Korint bylo město kosmopolitního rázu, kde žili Římané, Řekové, Židé i Orientálci, došlo zde k setkání více náboženských kultur. Spolu s kultem Apollóna byl v Korintu hlavní kult Afrodity, bohyně plodnosti, které byl zasvěcen chrám na Akropoli. Ve městě byl také nespočet veřejných domů a dalších podobných zařízení. Jak mohli křesťané žít ve víře v takovém prostředí?¹¹⁴ Na tuto, ale i na další otázky měli „naplnění duchem“ jedinou povýšenou odpověď: „Všechno je dovoleno“. Předváděli tak svou svobodu bez ohledu na druhé, kteří v úzkosti plné skrupulí před „poskvrněním“ chránili svou víru nejprísnější askezí. Spiritualisté tak ospravedlňovali i styk s prostitutkami, což podle veřejného pohanského mínění nebylo nic povážlivého nebo problematického, proč by tady měl mít křesťan zábrany? Takové normální, obyčejné věci se přece nedotýkají duchovního „já“. Pavel zastává určitou svobodu, alespoň tam, kde je to ve víře možné, na druhou stranu prohlašuje rozhodné „ne“, kde se s křesťanskou svobodou hraje nečistá hra a kde se překračují

¹¹¹ Ke spojení obou symbolických úkonů (žehnání chleba a vína) a jejich posunutí až na samý konec hostiny došlo v korintské obci, ale i u evangelistů Marka a Matouše. Tradice přitom předpokládá, že mezi žehnáním chleba a vína se konala vlastní hostina.

¹¹² BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 183-184 s. ISBN 80-7017-097-2

¹¹³ BECKER, Jürgen. Christian Beginnings. Word and Community from Jesus to Post-Apostolic Times. Louisville: Westminster/John Knox Press, 1993. 195 s. ISBN 0-664-25195-1

¹¹⁴ GILLIÉRON, Bernard. Církev právě zrozená (kapitoly ze života prvních křesťanů). Třebenice, nakl. Mlýn, 1996. 78 s. ISBN 80-901589-6-X

hranice obecně platných mravních zásad.¹¹⁵ Pavel také říká, že se nesmíme nechat zotročit, neboť i tělo, navzdory tehdy rozšířenému názoru, není pouze opovrženímhodnou částí nás samých, ale je naše vlastní bytost, která s námi má stejně hluboce co dočinění, jako zbytek naší osobnosti. Proto Pavel také uvádí, že tělo není pro smilstvo, ale pro Pána.¹¹⁶

V Korintu byli i tací křesťané, kteří v očekávaném blízkém konci světa, pokládali za lepší zdržovat se všech sexuálních vztahů a neuzavírat sňatek. Pavel tento názor sdílel a dobrovolně žil sám, nicméně vzápětí dodal, že každý muž má mít svou ženu a každá žena svého muže, což je zároveň obranou proti smilstvu. Každý si tak má plnit své manželské povinnosti. Zároveň poukázal na skutečnost, že v jakémkoliv partnerském vztahu je důležitá vzájemná tolerance.¹¹⁷

Přesto nám není znám způsob, jak tehdy manželské páry žily, jaké vztahy panovaly mezi manželi, mezi rodiči a dětmi. Jisté je pouze to, že ženy z vyšších kruhů, ovlivněných řecko-římskou společností, se těšily skutečné nezávislosti, což je podpořeno i skutečností, že již zmíněná obchodnice Lydie z Thyatir ve Filipech dala k dispozici svůj dům.¹¹⁸

Pavel mocně zasáhl do chaotického víření a zjednal pořádek nejen tím, že do Korintu poslal dopis, ale také tím, že do obce vyslal svého pomocníka Timotea, což nezůstalo bez účinku. Ovšem z 2. listu Korintským lze vyčíst, že „klid“ netrval dlouho, brzy došlo k nové, mnohem ostřejší fázi boje s protivníky, kteří rozvraceli sbor a podněcovali k odporu vůči apoštolovi samotnému.¹¹⁹

Podnětem k obnovenému zápasu bylo vystoupení křesťanských putujících kazatelů, kteří přišli zvenčí, vybaveni doporučujícími listy jiných sborů a velmi neomaleně se doporučovali sami. Rovněž se nazývali „apoštoly“ a „služebníky Kristovými“. Zde je vidět, že pojem „apoštol“ nebyl v prvotním křesťanstvu vymezen pro kruh „Dvanácti“; ani Pavel ho ve svých listech nepoužívá. Vlivem propagandy soupeřů se situace v obci zhoršila natolik, že se Pavel rozhodl k její návštěvě. Pavel našel sbor v neklamně vzpouře proti sobě a některý

¹¹⁵ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 80-81 s. ISBN 80-7017-097-2

¹¹⁶ GILLIÉRON, Bernard. Církev právě zrozená (kapitoly ze života prvních křesťanů). Třebenice, nakl. Mlýn, 1996. 79 s. ISBN 80-901589-6-X

¹¹⁷ 1 K 7,1-39

¹¹⁸ GILLIÉRON, Bernard. Církev právě zrozená (kapitoly ze života prvních křesťanů). Třebenice, nakl. Mlýn, 1996. 80 s. ISBN 80-901589-6-X

¹¹⁹ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 81-82 s. ISBN 80-7017-097-2

člen z jeho středu napadl jeho apoštolské poslání, takže tu již nemohl dál zůstat. Aniž by tedy co pořídil, vrátil se zpět do Efezu, odkud napsal další dopis, kterým se snaží vybojovat téměř zoufalý zápas s oněmi bludnými učiteli, ale také se sborem, který jejich agitaci málem podlehl. S tímto dopisem poslal do Korintu Tita. Korintská křesťanská obec rozpoznala, jak se věci mají a navrátila se k odkazu svého apoštola. Poté Pavel cestuje potřetí a naposledy do Korintu, aby se tu setkal se sborem již plně uklidněným.¹²⁰

Právě zde, v Korintu, Pavel napsal 1. list Tesalonickým, který je nejstarší známý literární dokument raného křesťanství a první známý list apoštola Pavla.

¹²⁰ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 82-85 s. ISBN 80-7017-097-2

4. SBÍRKA NA PODPORU JERUZALÉMSKÉ CÍRKVE

Mezitím, co Pavel konal misijní cesty, se v křesťanských obcích, které založil, konala sbírka, která měla podpořit křesťanský sbor v Jeruzalémě.

Na jeruzalémské radě, která je nám dnes známá jako apoštolský koncil, bylo dohodnuto, že Pavel a Barnabáš budou pokračovat v evangelizaci pohanů¹²¹ a představitelé jeruzalémského sboru v misii mezi Židy. Ti připojili zvláštní prosbu, aby Barnabáš s Pavlem i nadále pamatovali na chudé. Požadavku porozumíme na základě skutečnosti, že v době hladu poskytl jeruzalémskému sboru prostřednictvím Barnabáše a Pavla pomoc antiochijský sbor. Pavel na tuto žádost dodal, že uvedenému problému sám věnuje zvláštní pozornost a při evangelizaci provincií na východě a západě od egejské oblasti v posledních letech tohoto období energicky organizoval pomoc ve sborech v Galacii, Asii, Makedonii a v Řecku.

V 1. listu Korintským se dočteme, že první den v týdnu, tedy v neděli,¹²² má každý člen sboru přemýšlet o tom, co chce darovat a připravit si to, aby nebylo třeba peníze sbírat při další Pavlově návštěvě Korintu.¹²³

Pavel chtěl sbírkou posílit sounáležitost sboru v Jeruzalémě se sbory, které vznikaly mezi pohany.¹²⁴

Pavel donesl sbírku do Jeruzaléma osobně, což pobouřilo židovské obyvatelstvo. Dávno už pro ně totiž nebyl nikým neznámým, znali ho jako bývalého farizea a fanatického nepřítele prvotních křesťanů a mezitím se dověděli dost o tom, jak mezi pohany zvěstuje Krista nezávisle na Zákonu. Museli ho proto, ostatně stejně jako přísně židovští křesťané, vidět jako odpadlíka, který rozvrací poslušnost Zákona a je Božím nepřítelem.¹²⁵

Pavel byl po příchodu do Jeruzaléma zatčen a převezen do Cesareje, kde stanul před římským prokurátorem, kterým byl v letech 52-60 po Kr. Marcus Antonius Felix.¹²⁶ V Cesareji strávil Pavel dva roky ve vazbě, ve které zůstal, i když prokurátora Felixe vystřídal jeho nástupce Porcius Festus, který svůj úřad vykonával v letech 60-62 po Kr.¹²⁷ U přelíčení,

¹²¹ Evangelizace pohanů měla probíhat bez vazby na židovské zákony.

¹²² V neděli se obec shromažďovala k bohoslužbě (neděle byla dnem vzkříšení Ježíše Krista).

¹²³ 1 K 16,1-2

¹²⁴ Kolektiv autorů. Nový biblický slovník. Praha, Návrat domů, 2009. 909-910 s. ISBN 978- 80-7255-193-4

¹²⁵ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 96 s. ISBN 80-7017-097-2

¹²⁶ SCHÄFER, Peter. Dějiny Židů v antice. Praha, nakl. Vyšehrad, 2003. 116 s. ISBN 80-7021-633-6

¹²⁷ SCHÄFER, Peter. Dějiny Židů v antice. Praha, nakl. Vyšehrad, 2003. 117 s. ISBN 80-7021-633-6

které Festus svolal, se Pavel jako římský občan odvolal k císaři.¹²⁸ Kromě Festa, Pavla vyslychal i král Agrippa,¹²⁹ který přijel do Cesareje. Agrippa neshledal, že by se Pavel něčím provinil, byl by ho nechal propustit, ale protože se Pavel odvolal k císaři, tak byl převezen do Říma.¹³⁰

¹²⁸ V době císařství bylo možno odvolat se přímo k císaři; v době Pavlova procesu jím byl Nero, nar. roku 37 po Kr., vládl od roku 54 po Kr. až do své smrti v roce 68 po Kr.

¹²⁹ Herodes Agrippa II., nar. roku 27 po Kr., zemř. kolem roku 100 po Kr. Od roku 50 po Kr. byl judským králem.

¹³⁰ The Cambridge companion to St. Paul/edited by James D. G. Dunn. Cambridge, Cambridge University Press, 2003. 20 s. ISBN 0 521 78694 0

5. ŘÍM

Řím byl podle tradice založen roku 753 př. Kr. na sedmi pahorcích – *Capitolium* (Kapitol), *Aventinus* (Aventin), *Palatinus* (Palatin), *Caelius*, *Quirinalis* (Kvirinál - dnes sídlo italského prezidenta), *Viminalis* (Viminál) a *Esquilinus* (Eskvilin), a to nad řekou Tiberou.

Od počátku 7. století př. Kr. mu vládli etruští králové.¹³¹ Po roce 509 př. Kr., kdy byli etruští králové vyhnáni, vznikla Římská republika. Do roku 270 př. Kr. republika postupně zabrala většinu území Apeninského poloostrova. Poté se Římská říše začala pozvolna rozpínat - zmocnila se Španělska, severní Afriky a Řecka. Posléze začali vznikat spory mezi jednotlivci, kteří chtěli v říši vládnout, což vedlo k jejímu rozpadu. V tuto chvíli se do popředí dostává pozdější diktátor Julius Caesar a pozdější první římský císař Augustus. Právě za Augusta se z Říma stává reprezentativní centrum Římské říše. Vznikají paláce, veřejné budovy, fóra, veřejné lázně. V průběhu 3. a 4. století po Kr. význam Říma poklesl, sami císařové čím dál více preferovali jiná města jako svá sídla. Například císař Konstantin I. Veliký přenesl své sídlo do východní části říše, do Konstantinopole (dnešní turecký Istanbul). Řím sice nadále zůstával sídlem senátu, ale s jeho upadajícím vlivem upadalo i město. Tento úpadek se prohloubil i dvojnásobným dobytím, roku 410 po Kr. město dobyli a vyplenili Vizigóti a v roce 455 po Kr. Vandalové.

Později se město stalo sídlem papeže, s výjimkou období mezi roky 1309 až 1377 po Kr., kdy se papežové přestěhovali do francouzského Avignonu, což pro město znamenalo další dobu úpadku. V roce 1378 po Kr. se papežové do Říma vrátili. V 15. století po Kr. začala nákladná přestavba města v renesančním a později v barokním stylu.

V době Římské říše byl Řím jejím hlavním městem. Dle archeologických vykopávek bylo město křižovatkou národností, Řím byl kosmopolitní město. V současnosti je Řím hlavním městem Italské republiky, ale než se tak stalo, byl součástí několika rozdrobených státeků, k jejichž sjednocení došlo až v 19. století po Kr.¹³²

¹³¹ Etruskové jsou málo poznané starověké etnikum, které sídlilo v Etrurii, na území dnešní Itálie. Jako svébytná kultura existovali zhruba od 8. století př. Kr. a mocenského vrcholu dosahovali v období do 4. století př. Kr., poté jejich význam výrazně upadá a postupně splývají s Římem.

¹³² WIKIPEDIE, Otevřená encyklopedie, Řím [on line]. Poslední úpravy 05.02.2011 [cit. 17.02.2011]: <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98%C3%ADm#Historie>

V úvodu této práce jsem napsala, že v Římě existovala křesťanská obec, ještě před příchodem apoštola Pavla, ale nevíme, kdo ji založil. První nám známé Pavlovy kontakty s Římem vznikly v době, kdy se setkal s Akvilou a jeho ženou Priscillou v Korintu. Tito manželé byli nuceni z Říma odejít kvůli ediktu, který vydal císař Claudius. Nevíme, zda Akvila a Priscilla byli v tuto dobu pokřtěni, nicméně od Suetonia se dozvídáme, že problémy v Římě vyvolal jistý Chrestos, což lze považovat za variantu jména Kristus. Můžeme se tedy domnívat, že v Pavlově době křesťanství v Římě bylo.

V Pavlově době byl Řím významným pojmem. Pavel si uvědomoval mimořádnou důležitost hlásání evangelia ve městě, které je centrem Římské říše. Je známo, že když psal list Římanům, tak křesťanský sbor v Římě již existoval a byl velmi početný. Skutečnost, že křesťané v Římě byli, nám dosvědčuje již zmiňovaný Claudiův edikt nebo pronásledování křesťanů za císaře Nerona.

Při čtení listu Římanům si uvědomíme, že evangelium může zapustit kořeny pouze tehdy, jestliže jeho hlasatelé dbají v daném místě na sociologické skutečnosti. Takovou strukturou je ve starověkém městě zvláště „dům“, čímž máme na mysli nejen budovu, ale především určitou sociální jednotku, ke které patřili bezprostřední členové rodiny jako muž a jeho žena, starci a děti, ale i další příbuzní a také třeba otroci. Vzhledem k tomu, že veřejné prostory města byly hlasatelům evangelia uzavřeny, nezbývala jiná možnost, než hlásat evangelium právě v „domě“.¹³³

Existence křesťanských obcí v domě je pro Řím doložena v listu Římanům, kde Pavel konkrétně vyjmenovává dům Akvily a jeho ženy Priscilly, dům Aristobulův a dům Narcisův, apod.¹³⁴

Život rodin, a to jak židovských nebo pohanských, určovaly nábožensko-kultické prvky. Podle nápisů, které se našly v židovských katakombách, byli Židé v Římě organizováni do jednotlivých domácích synagog, z nichž některé jsou známy jménem, například synagoga lidí Augustových, synagoga Hebrejů nebo synagoga olivovníku. Stejně tak shromaždiště římských křesťanů byla nazývána podle jmen jejich vlastníků, kteří pro potřeby církevní obce věnovali větší soukromý dům. V Římě byly i tzv. titulární kostely,

¹³³ The Cambridge companion to St. Paul/edited by James D. G. Dunn. Cambridge, Cambridge University Press, 2003. 92 s. ISBN 0 521 78694 0

¹³⁴ Ř 16,1-16

jejichž označení je odvozeno z nápisu se jménem majitele nad vchodem dotyčné církevní budovy. Titulární kostely pocházejí jistě z pozdější doby, ale díky archeologickým vykopávkám je možno doložit, že se pod titulárním kostelem nacházel typický římský obytný dům s obchodními místnostmi v přízemí a obytnými prostory v horním patře. Je také jisté, že tento obytný dům, nalezený pod titulárním kostelem, byl užíván jako centrum církevní obce, což dokazují křesťanské nástěnné malby a malé stavební úpravy, které sloužily liturgickým účelům.¹³⁵

Mezi křesťany v domech se nepoukazovalo na sociální rozdíly, což je charakteristické pro rané křesťanství. Sám apoštol Pavel při psaní dopisu Římanům, uvádí pouze jména křesťanů a neuvádí jejich sociální postavení. Z Pavlova dopisu lze také usoudit, že v římské křesťanské obci neexistovali vedoucí funkce a úřady, tak jak je známe například z obce ve Filiplech. Kdyby takové instituce existovali v Římě, jistě by je Pavel ve svém listě pozdravoval.¹³⁶

Stejně jako v jiných církevních obcích, tak i v Římě, se náboženské obřady, jako bohoslužba nebo slavení Eucharistie, konaly v domech.¹³⁷

O působení apoštola Pavla v Římě se můžeme jen dohadovat. Podle knihy Skutků, byl Pavel v Římě dva roky ve vazbě, a to v domě, kde ho hlídal voják, přičemž Pavel mohl pracovat a přijímat návštěvy. Nebo byl zproštěn obvinění a odebral se do Španělska, jak to měl podle listu Římanům v plánu, nebo ho odsoudili a popravili?

Není nám známo ani přesné datum Pavlovi smrti. Je možné, že Pavel zemřel v roce 64 po Kr., když císař Nero rozpoutal perzekuce kvůli požáru Říma, ze kterého byli viněni křesťané.

O sklonku Pavlova života toho tedy moc nevíme, jisté je pouze to, že pro evangelistu Lukáše, který o jeho posledních dnech vypráví, je podstatnější, že se díky Pavlovi dostalo evangelium „až na sám konec země“.¹³⁸

¹³⁵ THEOBALD, Michael. List Římanům. Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 6. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 467 s. ISBN 80-7192-433-4

¹³⁶ THEOBALD, Michael. List Římanům. Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 6. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 469 s. ISBN 80-7192-433-4

¹³⁷ Tato praxe byla zakázána až ve 4. století po Kr. na synodě v Laodiceji, který se konal v letech 360-370 po Kr. Od této doby se náboženské obřady měly konat pouze v kostelech, které byly k těmto účelům stavěny.

¹³⁸ GILLIÉRON, Bernard. Církev právě zrozená (kapitoly ze života prvních křesťanů). Třebenice, nakl. Mlýn, 1996. 19 s. ISBN 80-901589-6-X

6. RANÉ KŘESŤANSTVÍ

Ježíš a jeho učedníci putovali z místa na místo, aby lidem přinášeli spásu a hlásali Boží království. Ježíš ale nepřišel, aby vytvořil nový lid, nebo nějakou novou sektu. Je patrný rozdíl mezi jeho učením a učením ostatních tehdejších hnutí.¹³⁹ Jedno z takových hnutí byly například Esejci, kteří působili v Kumránu, kde v poušti vytvořili společenství, apokalyptické hnutí, očekávající poslední soud.¹⁴⁰

Ježíš byl těmito hnutími jistě ovlivněn, ale na rozdíl od svého mistra Jana Křtitele, který u řeky Jordán vyzýval pocestné ke změně života, si uvědomoval, že Bůh nemůže zachránit pouze jedny a druhé zatratit, nemůže zavrhnout slabé, bezmocné, vydědence a ujmout se pouze těch čistých. Ježíš přináší spásu pro všechny lidi; odtud roste Ježíšova otevřenost vůči vydědencům, hříšníkům, padlým ženám a římským „okupantům“.¹⁴¹

Na cestách byl Ježíš a jeho společníci odkázáni na pohostinnost, na poskytnutý nocleh a péči.¹⁴² Také v prvotní církvi to byly především jednotlivé domy, ve kterých se věřící setkávali, aby uvažovali o Božím slově, vnímali přítomnost Ježíše Krista, ale také zde společně jedli a slavili eucharistii. Křesťané začali budovat svou organizaci především po domech. Něco takového poskytovalo bezpečí, všichni se navzájem znali. Po domech bylo nejlépe postaráno o křesťanské vzdělání a modlitbu, o účast na společenství a na ochotné službě nemocným, chudým a toužícím po spáse. Zde se utvářely první úřady a služby.¹⁴³ Pavel se cítil za nově založené obce zodpovědný a je s nimi a jejich osudem úzce spjat.

¹³⁹ GILLIÉRON, Bernard. *Církev právě zrozená (kapitoly ze života prvních křesťanů)*. Třebenice, nakl. Mlýn, 1996. 9 s. ISBN 80-901589-6-X

¹⁴⁰ Dnes se o Esejích působících v Kumránu vyjadřujeme jako o „sektě“, je ovšem třeba poznamenat, že v našich podmínkách pod pojmem sekta vnímáme něco špatného. V dnešním Izraeli si pod pojmem sekta nic negativního nepředstavují, tímto termínem označují náboženské společenství a samotné společenství v Kumránu považují za jednu z forem judaismu; což jistě není nic špatného, neboť každý má právo na sebeurčení.

¹⁴¹ GILLIÉRON, Bernard. *Církev právě zrozená (kapitoly ze života prvních křesťanů)*. Třebenice, nakl. Mlýn, 1996. 10 s. ISBN 80-901589-6-X

¹⁴² Také Pavel byl odkázán na poskytnutí pohostinnosti, např. v domě Akvily (Sk 18,1-3) nebo u Lydie (Sk 16,15).

¹⁴³ KLIESCH, Klaus. *Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 5, Skutky apoštolů*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999. 97 s. ISBN 80-7192-287-0

První obce, zakládané misionáři, neměly pevnou strukturu ve smyslu pevných úřadů,¹⁴⁴ proto rozhodující slovo měl zakládající apoštol, misionář nebo putující kazatel.¹⁴⁵

Lze snad konstatovat, že obec v domě byla základním kamenem místní obce, opěrným bodem misie, shromaždištěm k večeři Páně, prostorem k modlitbě, místem katechetické výuky, příkladem křesťanského bratrství a sesterství.¹⁴⁶

Muži a ženy, kteří Ježíše doprovázeli, byli, stejně jako on, Židé. Po Ježíšově ukřižování se dále podílejí na životě svého lidu, respektují a dodržují zákony a nařízení a účastní se bohoslužeb v chrámu a synagoze. Postupem času si však zřejmě začali uvědomovat, že díky své víře v Ježíše Krista vytvářejí uprostřed židovství zvláštní celek.¹⁴⁷

Židovské synagogy bylo možné najít všude tam, kde Židé bydleli - v Palestině a po celé Římské říši. Díky tomu mohli hlasatelé evangelia, jakým byl i Pavel, nejlépe navázat, vždyť křesťanská víra byla nejprve chápána jako zvláštní forma židovství.¹⁴⁸ V synagoze se Židé shromažďovali k bohoslužbě, studovali Starý zákon, vyučovali své děti, starali se o chudé.

Prostá bohoslužba, význam Písma svatého, víra v jednoho Boha a soudržnost, to vše působilo na pohany velmi přitažlivě. I když nepřijali obřizku, žili mnozí z nich podle přikázání a s vírou v Boha Izraele. Tito byli ochotni uznat křesťanské poselství, jehož obsahem je, že k Bohu lze přistoupit bez podmínek, stačí víra ve spásu skrze Ježíše Krista.¹⁴⁹

6.1 Písemné prameny

Mezi nejstarší křesťanské písemné prameny lze zařadit listy apoštola Pavla.¹⁵⁰ Pavel v listech uvádí formule, které se jistě tradovali dávno před ním, ale on je zřejmě jako první písemně zaznamenal, například v 1. listu Korintským uvádí: *23 Já jsem přijal od Pána, co jsem*

¹⁴⁴ Nevýhody tohoto uspořádání se ukázaly např. v Korintu, kde mezi jednotlivými křesťanskými skupinami panovala rivalita, protože kromě Pavlovy autority nebyla, v době jeho nepřítomnosti, žádná spojující (úřední) autorita.

¹⁴⁵ RYŠKOVÁ, Mireia. První list Tesalonickým, Český ekumenický komentář k Novému zákonu. Praha Centrum biblických studií - Česká biblická společnost, 2007. 39 s. ISBN 978-80-85810-46-2

¹⁴⁶ KLIESCH, Klaus. Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 5, Skutky apoštolů. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999. 97 s. ISBN 80-7192-287-0

¹⁴⁷ GILLIÉRON, Bernard. Církev právě zrozená (kapitoly ze života prvních křesťanů). Třebenice, nakl. Mlýn, 1996. 12 s. ISBN 80-901589-6-X

¹⁴⁸ Podle názoru některých současníků byli křesťané židovskou sektou.

¹⁴⁹ KLIESCH, Klaus. Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 5, Skutky apoštolů. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999. 80-81s. ISBN 80-7192-287-0

¹⁵⁰ Sepsané Pavlem v padesátých až šedesátých letech po Kr.; evangelia vznikala až od roku 60 po Kr.

vám také odevzdal: Pán Ježíš v tu noc, kdy byl zrazen, vzal chléb, ²⁴vzdal díky, lámal jej a řekl: „^dToto jest mé tělo, které se za vás vydává^e; to číňte na mou památku.“ ²⁵Stejně vzal po večeři i kalich a řekl: „Tento kalich je nová smlouva, zpečetěná mou krví; to číňte, kdykoli budete pít, na mou památku.“¹⁵¹

Za autentické Pavlovy listy se pokládá list Římanům, 1. list Tesalonickým, 1. list Korintským, 2. list Korintským, list Galatským, list Filipským a list Filomenovi.¹⁵²

Prvním listem, který byl sepsán pod Pavlovým jménem, je 1. list Tesalonickým, nicméně v samotném úvodu tohoto listu jsou uvedeni tři odesilatelé - Pavel, Silván a Timoteus, lze se tedy domnívat, že Pavel není jediným autorem tohoto dopisu.¹⁵³

Nejstarším písemným dokladem počátků křesťanství a zároveň jedinou zprávou zachovanou z prvních desetiletí života křesťanských obcí je formule vyznání víry, kterou Pavel uvádí ve svém 1. listu Korintským: ³Odevzdal jsem vám především, co jsem sám přijal, že Kristus zemřel za naše hříchy podle Písem ⁴a byl pohřben; byl vzkříšen třetího dne podle Písem, ⁵ukázal se Petrovi^a, potom Dvanácti^b. ⁶Poté se ukázal více než pěti stům bratří najednou; většina z nich je posud na živu, někteří však již zesnuli. ⁷Pak se ukázal Jakobovi, potom všem apoštolům.¹⁵⁴

Přestože Pavlovy listy byly adresovány konkrétním adresátům (obcím), tak se po doručení do obce opisovaly a kopie se pak rozesílaly ostatním křesťanským obcím, aby se z nich mohlo předčítat.

Dalším písemným pramenem je Sbíрка Ježíšových výroků, označena šifrou Q,¹⁵⁵ kterou zpracovali autoři Matoušova a Lukášova evangelia. Pravděpodobně existovaly různé redakce sbírky. Jedno z prvních znění bylo sestaveno zřejmě kolem roku 50 po Kr, lze tedy předpokládat, že ze Sbířky Ježíšových výroků čerpal i apoštol Pavel.¹⁵⁶

¹⁵¹ 1 K 11,23-25

¹⁵² Ohledně Pavlovy korespondence adresované do obce v Korintu Pavel Pokorný v knize Literární a teologický úvod do Nového zákona, vydané roku 1993, uvádí, že kromě dvou Novozákonních listů existovaly minimálně další dva listy, které se ovšem nedochovaly. V 1 K 5,9 se dočteme, že před sepsáním 1 K již jeden dopis obci adresoval. Stejně tak i ve 2 K 2,3n a 2 K 7,8n se dočteme, že Pavel před sepsáním 2 K poslal obci dopis, který psal „s mnohými slzami“.

¹⁵³ VOUGA, François. Dějiny raného křesťanství. Vyšehrad, Centrum pro studium demokracie kultury. Brno, CDK, 1997. 12 s. ISBN 80-85959-22-4 (CDK), ISBN 807021-231-4 (Vyšehrad)

¹⁵⁴ 1 K 15,3-7

¹⁵⁵ Sbířka Ježíšových výroků se nedochovala.

¹⁵⁶ POKORNÝ Petr. Literární a teologický úvod do Nového zákona. Praha, nakl. Vyšehrad, 1993. 47-50 s. ISBN 80-7021-052-4

6.2 Křest v prvotní církvi a u apoštola Pavla

Historická fakta jsou prostá, Ježíš se připojil k hnutí Jana Křtitele a ten ho pokřtil „křtem pokání k odpuštění hříchů“. Pravdou je, že žádnému z Ježíšových apoštolů nebo žáků se nikdy nedostalo řádného křesťanského křtu, jak jej definuje křesťanské dogma, a to „ve jméno Otce, Syna i Ducha svatého“.¹⁵⁷

Ať už vypadá pozadí křtu jakkoli, jistě byl součástí křesťanství od samého počátku.¹⁵⁸ Sám Pavel považuje křest za počátek křesťanského života.

Křest prvních křesťanů byl, podobně jako Janův křest, výrazem pokání víry. Křesťané se na rozdíl od Janova křtu od počátku křtili „ve jméno Ježíše“. Tato fráze naznačuje, že se ten, kdo křtil, považoval za zástupce vyvýšeného Ježíše, nebo že křtěnec chápal svůj křest jako akt rozhodnutí k následování Ježíše. Je možné, že uvedená formulace zahrnovala oba aspekty. Křest „ve jméno Ježíše“ tedy zřejmě od začátku představoval vstupní rituál nebo iniciaci do nového společenství lidí, kteří vzývali jméno Ježíš.¹⁵⁹

Jediné Pavlovy zmínky o křtu nacházíme v jeho listech, konkrétně v dopisech Římanům, Korintským, Efezským a Koloským. Křest byl chápán jako smlouva, převod nebo akt, při němž křtěnec předával sám sebe do vlastnictví či uřednictví jmenované osobě. V Korintu vznikl problém, kdy se lidé chovali, jako by se stali uředníky Pavla, Petra nebo Apolla, tedy jako kdyby byli pokřtěni v jejich jména a ne „ve jméno Ježíšovo“.¹⁶⁰

Praktikoval se mezi křesťany 1. století po Kr. „křest nemluvnat“? Nový zákon se o něm přímo nezmiňuje, nicméně možnost, že děti byly pokřtěny v rámci domácností nelze vyloučit.¹⁶¹ Na druhou stranu Pavel říká, že účast na Kristu není odvozena z tělesné poslušnosti ani není závislá na rituálním aktu, ale přichází skrze víru a závisí pouze na víře a daru Ducha, kterého člověk přijímá vírou.

Stručně řečeno, čím více chápeme křest jako výraz víry křtěnce, tím méně je možné souhlasit se křtem nemluvnat. Čím více jej pokládáme za výraz Boží milosti, tím snadněji křest nemluvnat obhájíme.¹⁶²

¹⁵⁷ TABOR, James D. Ježíšova dynastie. Praha, nakl. Euromedia, 2007. 163 s. ISBN 978-80-242-1740-6

¹⁵⁸ Sk 2, 38-41.

¹⁵⁹ Kolektiv autorů. Nový biblický slovník. Praha, Návrat domů, 2009. 536 s. ISBN 978- 80-7255-193-4

¹⁶⁰ Kolektiv autorů. Nový biblický slovník. Praha, Návrat domů, 2009. 536 s. ISBN 978- 80-7255-193-4

¹⁶¹ Neboť 1 K 1,16 se píše: Pokřtil jsem i rodinu Štěpánovu.

¹⁶² Kolektiv autorů. Nový biblický slovník. Praha, Návrat domů, 2009. 537 s. ISBN 978- 80-7255-193-4

6.3 Modlitba a bohoslužba

Život věřícího Žida byl prostoupen a rozčleněn modlitbami, které se konaly doma, v chrámu i v synagoze. Neexistovala chvíle či situace, která by nebyla provázena požehnáním. Požehnání zaznívalo nad mnoha věcmi - nad deštěm, obilím, dětmi, potravou, neboť *je člověku zakázáno z něčeho se radovat bez požehnání, a činí-li tak, dopouští se věrolomnosti*. Celý den byl tedy uspořádán se zřetelem k modlitbě.¹⁶³

Nemůže tedy překvapit, že první křesťané, kteří se narodili jako Židé, i nadále pokračovali v členění každodenního života liturgickými modlitbami. Židé se modlili tam, kde zrovna byli - ve svém domě, na ulici nebo třeba na poli.¹⁶⁴

Pavel ve svých dopisech křesťany často nabádal, aby v modlitbách neustávali a za všech okolností děkovali. Co se týče starostí, tak jim Pavel radil, aby se s žádnou starostí netrápili, ale v každé modlitbě a prosbě děkovali a předkládali své žádosti Bohu.¹⁶⁵

Církev je v první řadě obec shromážděná k bohoslužbě. V bohoslužbě pavlovských obcí nebylo ještě mnoho pevných prvků, které jinak utvářejí a poukazují na daný kult. Daleko jednoznačnější jsou apoštolovy výroky o smyslu a kritériu, podle něhož má být všechno bohoslužebné dění měřeno. Měřítkem je pouze „budování“ církve. Oběť a služba, zřikající se vlastních nároků, je pravý zákon „budování“ církve.¹⁶⁶

Přestože o prvotní křesťanské bohoslužbě máme velice málo informací, lze předpokládat, že jádrem bohoslužby byla četba a výklad Písma (Starého zákona), k čemuž se pravděpodobně připojovaly žalmy, zpěvy a požehnání. Ke čtení Písma se jistě brzo připojilo čtení apoštolských dopisů, a to nejen ve sborech, kam byly adresovány, ale i v sousedních, pro něž se zhotovovaly kopie, jakmile dopis došel.¹⁶⁷

¹⁶³ GILLIÈRON, Bernard. Církev právě zrozená (kapitoly ze života prvních křesťanů). Třebenice, nakl. Mlým, 1996. 46 s. ISBN 80-901589-6-X

¹⁶⁴ GILLIÈRON, Bernard. Církev právě zrozená (kapitoly ze života prvních křesťanů). Třebenice, nakl. Mlým, 1996. 46-47 s. ISBN 80-901589-6-X

¹⁶⁵ GILLIÈRON, Bernard. Církev právě zrozená (kapitoly ze života prvních křesťanů). Třebenice, nakl. Mlým, 1996. 47 s. ISBN 80-901589-6-X

¹⁶⁶ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 179 s. ISBN 80-7017-097-2

¹⁶⁷ GILLIÈRON, Bernard. Církev právě zrozená (kapitoly ze života prvních křesťanů). Třebenice, nakl. Mlým, 1996. 51 s. ISBN 80-901589-6-X

6.4 Pronásledování křesťanů

Z dosud napsaného lze vyvodit, že okolní svět, resp. Římská říše, vč. provincií, nevnímal křesťany jako právoplatné členy společnosti. V Římské říši to byl především kult římského císaře, který pro křesťany znamenal automatické vydělení z běžné společnosti, protože křesťanství je ve své podstatě založeno na monoteismu, není tedy možné, aby křesťané uctívali kult římského císaře.¹⁶⁸ Odmítnutím účasti na kultu římského císaře, došlo k jejich pronásledování ze strany okolního světa. Kromě toho jistě pociťovali křesťané i ekonomické ústrky, neboť se dá předpokládat, že díky své „zvláštní, nové“ víře nesplynuli s okolní společností, a tak mohl vyvstat problém i v pracovní oblasti.¹⁶⁹

Dále tu byl fakt, že křesťané Ježíše Krista nazývali a chápali jako *Spasitele* a *Pána*, čímž vznikl problém, neboť například ve Filipech se tato oslovení užívala ve spojení s římským císařem, který byl v očích Římanů chápán jako *Spasitel* a *Pán* celé Římské říše. Vzhledem k tomu, že křesťané Ježíše nazývali Spasitelem a Pánem, nemohlo dojít k pokojnému soužití křesťanů s ostatními obyvateli Římské říše.¹⁷⁰

Kromě toho byli křesťané utlačováni i ze strany Židů, kteří proti nové víře vystupovali a bránili jejímu šíření.¹⁷¹

Se vznikem křesťanství je tak úzce spjata pronásledování různého druhu, které se stalo nechtěnou součástí prvotních křesťanů. Pronásledování se zaměřovala především proti odporu křesťanů uznat oficiální římský kult bohů, vč. již zmiňovaného kultu římského císaře.

V rok 64 po Kr. pak propukl v Římě velký požár, za jehož založení císař Nero označil křesťany, které obyvatelstvo vnímalo jako podezřelé. Císař nařídil jejich uvěznění a mnozí byli odsouzeni k trestům smrti. Suetonius v knize Životopisy dvanácti císařů o požáru Říma píše: „...jako by ho (Nera) totiž urážela ohyzdnost starých budov i úzké a křivolaké uličky, dal zapálit Řím tak veřejně, že se mnozí bývalí konzulové, kteří přistihli na svém majetku jeho komorníky s loučemi a koudelí, neodvážili na ně sáhnout... Šest dní a sedm nocí zuřila

¹⁶⁸ Kult římského císaře spočíval v tom, že císař požadoval, aby byl za jeho života uctíván jako bůh, čímž je logicky znemožněn jakýkoli pokojný vztah „monoteistických“ křesťanů k Římské říši.

¹⁶⁹ Na rozdíl od Židů, kteří byli římskou společností trpěni, byli křesťané jako „něco“ nového pronásledováni

¹⁷⁰ The Cambridge companion to St. Paul/edited by James D. G. Dunn. Cambridge, Cambridge University Press, 2003. 114 s. ISBN 0 521 78694 0

¹⁷¹ Například v listu Filipským se dočteme, že i sám Pavel, před svým obrácením, jako farizej pronásledoval církvev.

ta pohroma“.¹⁷² O požáru v Římě se zmiňuje i Tacitus ve svých Letopisech, kde se můžeme dočíst: „Následuje pohroma, nejisto, zda způsobená náhodou či zaviněná císařovým úkladem, neboť obojí zaznamenali dějepisci. ...mnozí lidé za hojných hrozeb bránili hašení a protože jiní zjevně vrhali smolnice a louče a volali, že jim to bylo poručeno. Teprve šestého dne byl požár zastaven“. V Tacitovi se dále dočteme, že požár zničil značnou část Říma a Nero jej proto nechal znovu vystavět. Tacitus také uvádí, že: „...ani štědrými císařovými dary ani usmiřováním bohů se nedala zahladit zlá pověst, že požár byl založen na rozkaz. Aby tedy potlačil tu pověst, nastrčil Nero jako viníky a potrestal nejvybranějšími tresty ty, jež lid pro neřestný život nenáviděl a nazýval Chrestiani. Původce toho jména Kristus byl za vlády Tiberiovy prokurátorem Pontiem Pilatem popraven“.¹⁷³

Toto pronásledování, probíhající v Římě, patřilo k prvním z celé řady místních pogromů,¹⁷⁴ jež ve 3. století po Kr. přerostly v systematické stíhání křesťanů. Samotní raní křesťané považovali Nerona za prvního z pronásledovatelů jejich víry a za muže, který byl odpovědný za zabití apoštolů Petra a Pavla.

Od samého počátku křesťanství docházelo v různé intenzitě k pronásledování křesťanů. Teprve císař Konstantin¹⁷⁵ roku 313 po Kr. vydal Edikt milánský, jímž pronásledování křesťanů ukončil a zaručil náboženskou svobodu všem obyvatelům říše. Poté císař Konstantin křesťanství všestranně podporoval a byl i prvním římským císařem, který se nechal pokřtít.¹⁷⁶

Protože první křesťané nebyli okolní společností přijímáni zrovna přívětivě, museli si najít nějaký způsob, jakým by dali najevo, že patří ke křesťanům. Takovým symbolem se stala *Ichthys*.

¹⁷² Gajus SUETONIUS Tranquillus. Životopisy dvanácti císařů. Praha, Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1966. 256 s. ISBN 01-020-66

¹⁷³ Publius Cornelius TACITUS. Letopisy, Praha, nakl. Svoboda, 1975. 430-435 s. ISBN 25-029-75

¹⁷⁴ Jako pogromy (z ruského slova „gromit“, громить, ve významu „pustošit, drtit“) byly v původním významu označovány rasové nepokoje zaměřené proti Židům, ke kterým docházelo často s vládní podporou většinou v Rusku a východní Evropě. V přeneseném významu může slovo pogrom označovat obecné krvavé masové pronásledování, či vraždění skupiny obyvatel jiného náboženského přesvědčení, či příslušníků jiné etnické skupiny.

¹⁷⁵ Konstantin I. Veliký, nar. kolem roku 285 po Kr., vládl v letech 306-337 po Kr.

¹⁷⁶ Konstantin přijal křest na úmrtním loži poblíž Nikodémie od ariánského biskupa Eusebia z Nikomédie.

6.5 Ichthys - symbol raných křesťanů

Slovo *Ichthys* je v řečtině výraz pro rybu. Je to symbol, který byl hojně používán ranými křesťany jako tajné heslo v dobách, kdy byli pronásledováni. Tento symbol používali k označování setkávání míst nebo k rozlišení spojenců od nepřátel.

Původ symbolu lze spatřovat ve faktu, že řada Ježíšových učedníků byla původem rybáři.

Užití *Ichthys* jako hlavního symbolu raných křesťanů může být vnímáno také jako kryptogram, neboť se dá číst jako slovo složené z prvních písmen slovního spojení: „Ježíš Kristus, Boží syn, Spasitel“, což v řeckém originále zní: „Ἰησοῦς Χριστός, Θεοῦ Υἱός, Σωτήρ“ (*Iésús Christos Theú Huiós, Sótér*).

Obrázek 5, Ichthys - symbol prvních křesťanů

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/f9/Ichthys.svg/360px-Ichthys.svg.png>

Samotná písmena pak mohou znamenat:

Ióta - „**i**“ - první písmeno jména Iésús, Ježíš.

Chí - „**ch**“ - první písmeno slova Christos, Kristus, což lze přeložit jako „pomazaný“.

Théta - „**th**“ - první písmeno slova Theú, to znamená Boží.

Ypsilon - „**u**“ - první písmeno ve slově Huiós, což se překládá jako syn.

Sigma - „**s**“ - první písmeno ve slově Sotér, které se překládá jako Spasitel.

Ichthys byla nalezena už v římských katakombách z prvního století. Když byli křesťané v prvním století po Kr. pronásledováni Římany, používali rybu k označování setkávání míst nebo k rozlišení spojenců od nepřátel, což prakticky znamenalo, že když křesťan potkal na ulici cizince, nakreslil do hlíny jeden z oblouků ryby, pokud cizinec dokreslil druhý oblouk, tak věděli, že jsou oba křesťané.

Lze předpokládat, že i křesťané pavlovských obcí tohoto symbolu hojně používali s ohledem na skutečnost, že žili v majoritní římské společnosti.

Ichthys ovšem nebyla jediným prvokřesťanským symbolem. Mezi další lze počítat samozřejmě i *kříž*, jehož původ lze spatřovat ve způsobu Kristova umučení.¹⁷⁷

6.6 Víra, láska, naděje

Lze konstatovat, že mezi tři základní křesťanské ctnosti patří *víra, láska a naděje*. Tyto tři křesťanské ctnosti nemohou existovat jedna bez druhé, protože když ztratíme lásku, zpochybní se naše víra, což může vést k tomu, že ztratíme i naději.

Víra v Kristovo vzkříšení je základ. Přesto v celém Novém zákoně, tedy ani u Pavla, nenajdeme definici víry. Jedinou výjimku tvoří zpráva v listu Židům 11,1, kde se píše: *'Věřit Bohu znamená spolehnout se na to, v co doufáme, a být si jist tím, co nevidíme.'*¹⁷⁸

Podstata víry je odvozena od toho, k čemu je orientována, od Boží milosti.¹⁷⁸ Víra je vždy „víra v něco“.

Prvokřesťanské i pavlovské pojetí víry má se Starým zákonem a židovstvím mnoho společného. Už ve Starém zákoně „věřit“ znamená spolehnout se na to, co má platnost, je pevné, spolehlivé, například na Boží smlouvu, zaslíbení. Křesťanská víra znamená především přijmout poselství o Kristu. Jejím vlastním obsahem je Boží čin spasení v Kristu. Starozákonní a židovská víra se ovšem opírá o Boží činy, které Izrael zakusil, například vyvedení z Egypta, divy na cestě pouští, potření nepřátel a vstup do zaslíbené země. Ale to všechno není předmětem víry, jsou to příběhy národních i světových dějin, které lze dosvědčit a vyprávět. V raném křesťanství i u Pavla je tomu jinak, zde mohou být evangeliem zvěstované události spásy, tj. Kristova smrt, vzkříšení a vyvýšení, přijaty pouze vírou.¹⁷⁹

Pavel ve svém 1. listu Korintským píše, že největší z trojice ctností je láska.¹⁸⁰ Láska má svůj základ v tom, že Bůh prokázal posláním a vydáním Krista svou lásku k nám, lidem. Láska je Boží čin vůči nám, ale zároveň moc, která v nás působí, protože láska nám byla dána skrze Ducha svatého, který nám byl seslán.

¹⁷⁷ V současnosti je kříž považován za nejznámější křesťanský symbol. Užití kříže nám dokladují až spisy z počátku 2. století po Kr.

¹⁷⁸ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 139 s. ISBN 80-7017-097-2

¹⁷⁹ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 141-142 s. ISBN 80-7017-097-2

¹⁸⁰ Celou 13. kapitolu v 1. listu Korintským věnoval Pavel chvále „lásky“.

V naději je zaklíněno očekávání budoucnosti. Naděje nás v těžkých chvílích drží „nad vodou“ a dává nám sílu jít dál. Můžeme si připomenout křesťany v Korintu, kteří se obávali o zemřelé, kteří nebyli před druhým příchodem Krista pokřtěni a obávají se, že tak nebudou mít účast na budoucím vykoupení. Pavel je ujišťuje, že zemřelí nezůstanou pozadu za těmi, kdo se příchodu Krista dočkají, nýbrž při jeho sestoupení z nebe v poslední den vstanou jako první a spolu s žijícími budou vykoupeni.¹⁸¹

¹⁸¹ BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, nakl. Kalich, 1998. 142 s. a 209 s. ISBN 80-7017-097-2

7. STRUČNÁ CHRONOLOGIE PAVLOVA ŽIVOTA A DÍLA

(s důrazem na zaměření této práce)

V kapitole pojednávající o apoštolovi Pavlovi jsem uvedla, že pro jeho život máme dva zdroje: knihu Skutků a Pavlovy listy. Jistým zdrojem informací mohou být i údaje, které s apoštolem Pavlem bezprostředně nesouvisí. Takovým údajem může být například fragment nápisu z Delf, který obsahuje výnos císaře Claudia, zaručující občanská práva novým obyvatelům tohoto kulticky a politicky významného města, ohroženého zpusnutím. Gallio byl podle „delfského“ nápisu v té době prokonzulem, tj. senátem jmenovaným správcem provincie Achaja, jejichž hlavním městem byl Korint. Je to tedy ten Gallio, před něhož byl Pavel podle knihy Skutků 18,12n předveden během svého pobytu v Korintu. Císař Claudius byl tehdy v období svého 12. tribunátu a byl po 26. svolán za císaře. 25. svolání se konalo zřejmě na začátku roku 52 po Kr. a 27. svolání v srpnu téhož roku. Datum 26. svolání není známo, ale je jisté, že to muselo být někdy na jaře roku 52 po Kr. Tehdy musel být Gallio v úřadě, protože funkční období prokonzulů trvalo jeden rok a nástupní termín byl po uklidnění moře začátkem léta, je nejpravděpodobnější, že Gallio byl správcem provincie Achaje od léta roku 51 po Kr. do léta roku 52 po Kr.¹⁸²

Gallionova vizitace Delf, sepsání a doručení zprávy císaři a vydání císařského dekretu se tak musela vejít do období zhruba dvou měsíců. Protože Pavel podle knihy Skutků 18,11 setrval v Korintu jeden a půl roku a před Gallionem stanul zřejmě na začátku jeho funkčního období, je pravděpodobné, že v Korintu byl od podzimu roku 50 po Kr. do jara roku 52 po Kr.¹⁸³

Ačkoliv ani údaje o Gallionově setrvání v úřadu prokonzula v Achaji nejsou stoprocentně ověřitelné, přesto je působení Galliona jediným údajem, který pro život apoštola Pavla máme.

Ohledně Pavlova uvěznění v Cesareji, kam byl převezen poté, když byl po příjezdu do Jeruzaléma zatčen,¹⁸⁴ můžeme konstatovat, že podle knihy Skutků stanul Pavel v Cesareji

¹⁸² Ovšem nelze vyloučit, že to bylo o rok později.

¹⁸³ POKORNÝ, Petr. Literární a teologický úvod do Nového zákona. Praha, Vyšehrad, 1993. 159-16 s. ISBN 80-7021-052-4

¹⁸⁴ Do Jeruzaléma dovezl Pavel osobně sbírku na podporu Jeruzalémské církve.

před římským prokurátorem Marcusem Antonieusem Felixem, který svůj úřad vykonával v letech 52-60 po Kr.¹⁸⁵ V Cesareji měl Pavel strávit dva roky ve vazbě, ve které zůstal, i když prokurátora Felixe vystřídal jeho nástupce Porcius Festus, který svůj úřad vykonával v letech 60-62 po Kr.¹⁸⁶ Ve Skutcích se dočteme, že Pavlovým případem se zabýval i král Agrippa, který byl od roku 50 po Kr. judským králem.

Z Cesareje byl Pavel převezen do Říma, kde byl usmrcen setnutím, ovšem konkrétní datum nám není známo.¹⁸⁷

Stručná časová tabulka:¹⁸⁸

narození Pavla	pravděpodobně v prvním desetiletí po Kr.
ukřižování Ježíše Krista	kolem roku 30 po Kr.
Pavlovo obrácení a povolání („Damašek“)	kolem roku 32 po Kr.
apoštolský koncil	48 (49) po Kr.
Claudiův edikt – vypovězení Židů z Říma	49 po Kr.
Pavel ve Filipech a Tesalonice	49-50 po Kr.
Pavel v Korintu	50-52 po Kr.
Sepsání 1. listu Tesalonickým	50-51 po Kr.
Pavlovo soudní řízení před Gallionem	52 po Kr.
sepsání listů Korintským a Filipským	52-55 po Kr.
sepsání listu Římanům	55 (56) po Kr.
Pavlova cesta do Jeruzaléma a zatčení	56-58 po Kr.
Marcus Antonius Felix	římský prokurátor v letech 52-60 po Kr.
Porcius Festus	římský prokurátor v letech 60-62 po Kr.
Pavlova cesta do Říma	asi roku 59-60 po Kr.
požár Říma	64 po Kr.
Pavlova smrt v Římě	pravděpodobně 64 (?) po Kr.
vznik knihy Skutků	v letech 80-90 po Kr.

¹⁸⁵ SCHÄFER, Peter. Dějiny Židů v antice. Praha, nakl. Vyšehrad, 2003. 116 s. ISBN 80-7021-633-6

¹⁸⁶ SCHÄFER, Peter. Dějiny Židů v antice. Praha, nakl. Vyšehrad, 2003. 117 s. ISBN 80-7021-633-6

¹⁸⁷ Podle tradice byl Pavel usmrcen v šedesátých letech po Kr.

¹⁸⁸ Výše uvedené časové údaje jsou s odchylkou plus mínus jeden až dva roky uvedeny jak v knize Apoštol Pavel od Günthera BORNKAMMA, tak v knize The Cambridge companion to St. Paul/edited by James D. G. Dunn. Obdobná časová rozmezí se nacházejí i v Bibli: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Podle ekumenického vydání z roku 1985, a to v části Nový zákon (chronologie novozákonní doby) a také u Gerda THEIBENA v jeho knize Úvod do Nového zákona.

ZÁVĚR

V této práci jsem se pokusila o vytvoření velmi stručného náhledu na prvotní křesťanskou církev s důrazem na obce, kterým dal základ apoštol Pavel. Je jasné, že bez vzkříšeného Pána Ježíše Krista by křesťanství vůbec nevzniklo. Ovšem nebýt hlasatelů evangelia, těžko by se mohlo rozšířit za hranice Palestiny. Díky misii apoštola Pavla, která byla zaměřena na pohanské obyvatelstvo Římské říše, se evangelium dostalo k pohanskému obyvatelstvu Římské říše.

Přijetím křtu se křesťanem mohl stát prakticky kdokoli - ženy i muži, svobodní, otroci, Žid nebo Řek. Ti pak vytvořili společenství, ve kterém nemělo být rozdílů mezi jeho členy.

Přesto i ve společenství křesťanů, vznikaly napjaté situace, a to proto, že vnitřní společenské modely chování se vědomě nebo nevědomě střetávaly s hodnotami a pravidly života církevních společenství, kdy například svobodní očekávali od otroků, že se i v křesťanských domech budou chovat jako otroci a bohatí nebrali ohledy na chudé.

Vzhledem k tomu, že prvotní obce vznikaly především na území Římské říše, kde panoval kult římského císaře, jehož uctívání bylo pro křesťany, jako přísné monoteisty, nepřijatelné, je jasné, že ze strany římských úřadů muselo dříve nebo později dojít k určitým ústrkům prvotních křesťanů. Kromě potíží vyplývajících z politické situace vznikaly problémy i uvnitř obcí, a tak Pavel ve svých listech odpovídá na mnohé otázky, týkající se například jídelníčku (zda mohou křesťané konzumovat maso zvířat, které bylo obětované modlám), dále řešil sociální rozdíly mezi členy sboru, které byly patrné při slavení večeře Páně, až po otázky soudnictví nebo závažnější problémy, jakými bylo například popírání vzkříšení.

Jisté je, že prvotní sbory mohly vznikat a nadále fungovat především díky tomu, že „bohatí“ křesťané dali k dispozici svůj soukromý dům, ve kterém se pak mohla obec scházet (například ke společným modlitbám, rozpravám, apod.). Ačkoliv svůj dům poskytly i ženy (ve Filipech tak učinila obchodnice Lydie z Thyatir), Pavel se domníval, že v rámci shromáždění, by měli mlčet.

POUŽITÁ LITERATURA

BECKER, Jürgen. Christian Beginnings. Word and Community from Jesus to Post-Apostolic Times. Louisville: Westminster/John Knox Press, 1993. ISBN 0-664-25195-1

BORNKAMM, Günther. Apoštol Pavel. Praha, Kalich, 1998. ISBN 80-7017-097-2

The Cambridge companion to St. Paul/edited by James D. G. Dunn. Cambridge, Cambridge University Press, 2003. ISBN 0 521 78694 0

CARSON, D. A. & MOO, Douglas J. Úvod do Nového zákona. Praha, Návrat domů, 2008. ISBN 978-80-7255-165-1

Česká biblická společnost, Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Podle ekumenického vydání z roku 1985. Praha, Zvon, 1991. ISBN 80-7113-009-5

GILLIÈRON, Bernard. Církev právě zrozená (kapitoly ze života prvních křesťanů). Třebenice, Mlýn, 1996. ISBN 80-901589-6-X

GRANT, Michael. Římští císařové. Praha, BB art, 2002. ISBN 80-7257-731-X

KLIESCH, Klaus. Skutky apoštolů, Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 5. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-287-0

Kolektiv autorů. Nový biblický slovník. Praha, Návrat domů, 2009. ISBN 978- 80-7255-193-4

MAYER, Bernhard. List Filipanům - List Filemonovi, Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 11. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 80-7192-440-7

POKORNÝ, Petr. Literární a teologický úvod do Nového zákona. Praha, Vyšehrad, 1993. ISBN 80-7021-052-4

ORTKEMPER, Franz-Josef. Malý Stuttgartský komentář, Nový Zákon 11, První list Korint'anům. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-385-0

RYŠKOVÁ, Mireia. První list Tesalonickým, Český ekumenický komentář k Novému zákonu. Praha, Centrum biblických studií - Česká biblická společnost, 2007. ISBN 978-80-85810-46-2

SEGALLA, Giuseppe. Historické panoráma Nového zákona, Svitavy: Trinitas, 1998.

SCHÄFER, Peter. Dějiny Židů v antice. Praha, Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-633-6

Gajus SUETONIUS Tranquillus. Životopisy dvanácti císařů. Praha, Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1966. ISBN 01-020-66

TABOR, James. Ježíšova dynastie. Praha, Euromedia, 2007. ISBN 978-80-242-1740-6

TACITUS. Letopisy, Praha, Svoboda, 1975. ISBN 25-029-75

THEIßEN, Gerd. Úvod do Nového zákona. Jihlava, Mlýn, 2008. ISBN 978-80-86498-26-3

VOUGA, François. Dějiny raného křesťanství. Vyšehrad, Centrum pro studium demokracie kultury. Brno, CDK, 1997. ISBN 80-85959-22-4 (CDK), ISBN 807021-231-4 (Vyšehrad)

ELEKTRONICKÁ PUBLIKACE

WIKIPEDIE, Otevřená encyklopedie, Řím [on line]. Poslední úpravy 05.02.2011 [cit. 17.02.2011]: <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98%C3%ADm#Historie>

SEZNAM PŘÍLOH

Obrázek 1, apoštol Pavel

WIKIPEDIE, Otevřená encyklopedie, Andrej Rublev [on line]. Poslední úpravy 02.02.2011 [cit. 06.02.2011]: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Rublev_Paul.jpg

Obrázek 2, socha apoštola Pavla před Bazilikou sv. Pavla za hradbami v Římě, Itálie

WIKIPEDIE, Otevřená encyklopedie, Bazilika svatého Pavla za hradbami [on line]. Poslední úpravy 18.01.2011 [cit. 06.02.2011]:

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/89/Roma_San_Paolo_fuori_le_mura_BW_1.JPG

Obrázek 3: Poslední večeře Páně

WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia, Simon Ushakov [on line]. Poslední úpravy 26.10.2010 [cit. 29.12.2010]:

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7d/Simon_ushakov_last_supper_1685.jpg

Obrázek 4, mapa křesťanských obcí na evropské půdě

CHRISTIAN CLASSICS ETHEREAL LIBRARY (at Calvin College) [on line]. Poslední úpravy 19.07.2005 [cit. 06.02.2011]: <http://www.ccel.org/bible/phillips/CP05Acts01.htm>

Obrázek 5, Ichthys - symbol prvních křesťanů

WIKIPEDIE, Otevřená encyklopedie, Ichthys [on line]. Poslední úpravy 16.01.2011 [cit. 06.02.2011]:

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/f9/Ichthys.svg/360px-Ichthys.svg.png>

Summary:

Život první křesťanské církve na pozadí Pavlových cest po Evropě

Life of the early Christian church with regard to Paul's missionary journeys in Europe

Eliška Chottová

Resumé:

The Christianity arose in the former Palestine. With gospel broadcasters, which included the Apostle Paul, Christianity spread beyond the borders of Palestine.

The Apostle Paul, who founded the first Christian churches on European land, he communicate with churches through letters. We can say that it is not written to later generations has left a description of the churches which he founded, but he founded the churches in order to further encourage, strengthen and warn them. Paul's letters were brought into the churches copied and distributed to other churches. These letters became a part of New Testament.

As for the divine service itself, so that in the early church held directly in the „houses“ which were the basic unit of the early Christians. Likewise, the Lord's Supper was celebrated in the houses directly.

In this work, I tried to outline the simple life of early Christians and their coexistence with the surrounding, predominantly „Roman“, world.